RADIO FREE EUROPE
EAST EUROPE RESEARCH & ANALYSIS

CZECHOSLOVAK UNIT

PŘEHLED TISKU

Číslo: 122(XV) Datum: 9.6.1972.

OBSAH

Vojtěch DOLEJŠÍ (Rudé právo)	Dohnat a předehnat	str. 2
(hk) (Rudé právo)	Ručitelem je svaz mládeže	str. 3
(lh) (Rudé právo)	Tři miliony řidičů	str. 3
(mj) (Rudé právo)	Těžké roky Číny	str. 3
Dušan ROVENSKÝ (Rudé právo)	Živý ohlas	str. 4
red.čl. (Rudé právo)	Zaoceánské zájmy "Svobodné Evropy"	str. 5
(zh) (Rudé právo)	Pozorovatel	str. 5
red.čl. (Mladá fronta)	Kapitán splnil úkol	str. 6
red.čl. (Večerní Praha)	Na dopisy odpovídá ředitel Pohřební služby	str. 7
(han) (Ceskoslovenský sport)	Kapitán Czechowicz splnil úkol	str. 7
Zdeněk BUREŠ (Večerní Praha)	Tanec miliónů na hraničních přechodech	str. 8
Miloslav FORMÁNEK (Tribuna)	Revizionismus v oblasti teorie sociální struktury aneb úloha Pavla Machonina	str. 9
(IV) (Kino)	Přátelská spolupráce	str. 15
Dr. Karel MAZAČ (Hospodářské noviny)	Strana a politika	str. 16
Josef RYBÁK (Tvorba)	Náš spisovatel a naše společnost	str. 19

Dohnat a předehnat

Zjednodušená hesla Dohnat a předehnat se objevovalo v tisku až příliš často, takže je někdy i dnes opakujeme bez hlubšího rozmýšlení. Jsou totiž i jiná hesla, jež je třeba rozmyslet, rozebrat je, vyjasnit, co je správné, nebo uvážit, zda nánosem mnoha let nezkreslila původní význam. Ale zůstaňme tam, kde jsme začali, a zamyslíme se, jak bychom měli rozumět uvedenému heslu Dohnat a předehnat.

Toto heslo se před lety objevilo v Sovětském svazu. Jeho význam byl nesporný a jeho výklad zcela jednoznačný. Týkal se především výroby a samozřejmě také společenského zřízení nebo způsobu života.

Také u nás mělo heslo Dohnat a předehnat původně několik velmi snadných nebo blízkých významů. Připomeňme, že jsme sice psali o dohnání několika nejvyspělejších kapitalistických států, ale v povědomí lidí to znamenalo především nebo výlučně USA. Tedy USA ve všem jako vzor? Nic takového. Znamenalo to především dohnat a předehnat USA v úrovni vědy a techniky, v kvalifikaci lidí, v produktivitě práce, v úrovni výroby i spotřeby důležitých výrobků na jednoho obyvatele, v úrovni řízení, perspektivně i v rozvoji výrobních sil, materiálně technické základny — a to snad bude všechno nebo aspoň to nejdůležitější.

Nemůžeme význam těchto úkolů podceňovat. Vždyť na nich závisí, jak rychle budeme moci splnit hlavní problémy naší společnosti — zvyšovat životní úroveň našich lidí, splnit naše plány a odstranit nedostatky, o nichž víme (např. bytovou tíseň), na jejichž překonání však zatím nemáme dostatek prostředků.

Nejde nám však ještě o něco více, ještě o něco jiného, v čem nám žádný kapitalistický stát vzorem není, být nemůže a nikdy nebude?

Rozhodně bychom nechtěli kapitalistické státy dohnat a předehnat například v nezaměstnanosti. (V USA více než každý dvacátý člověk nemůže dostat práci.) Nevím také, co by asi lidé říkali, kdybychom USA dohnali v cenách nájemného, elektřiny, plynu, dopravy a jiných služeb. Kapitalistické státy jsme již dávno předehnali v péči o zdraví lidí i v sociální péči, neboť u nás je zdravotní péče bezplatná a každý práceschopný nebo starší člověk (věková hranice u mužů 60 let) dostává vlastní důchod ze sociálního zabezpečení. Naši lidé by se za americkou úroveň v těchto oblastech života pěkně poděkovali a řekli by »zlatá Československá republika«.

A nahlédněme i do jiných úseků amerického způsobu života. Nevím, co všechno se mladí lidé naučí z některých amerických filmů, jako Bonnie a Clyde, ale jak se z toho poučili američtí vojáci, to denně předvádějí ve Vietnamu. Víme však, že i u nás zločinnosti mládeže přibývá a z těchto filmů a pořadů i dovršivek a hororů se mohou zařazenější přiučit lecčemu, naše by snad sotva přišli.

V amerických filmech a samozřejmě i v životě často vystupuje »soudce lynče«. Také my jsme již v roce 1968 měli takové případy: bylo to přepadení manželky důstojníka v Košicích, vyšlehané úkosy komunistických funkcionářů, malované Ščuckice i s provazy; a pan profesor Černý připustil, že ty lucerny by také byly a od dalších pokračování (a jaké to bralo tempo!) nás zachránila jen spojenecká vojska. V nedolách lynče tedy rozhodně nechceme Ameriku dohnat, natož předehnat. Myslím, že nebudeme Ameriku dohánět ani v prodeji střelných zbraní občanům. Již dnes se počítá, že Američané mají doma asi 100 milionů střelných zbraní. Na každou rodinu připadá tedy více než jeden kolt.

Co chceme a co nechceme

Jsou u nás ještě někteří, zejména mladí lidé, kteří vzdychají po americkém způsobu života, a jsou tak sebevědomí, že podle jejich názoru by se tam rázem vyšinuli mezi bohaté deset tisíc. Zapomínají, že vlastně nic nedovedou, že se tam dokonce ani domluvit nemohou, a ani je nenapadne, že by mohli propadnout až na samé dno. Mohli by se snadno dostat na úroveň zločinců z Babic a Revalc, bratrů Mašínů, Choce, Spálenky, Moravce a podobných vrahů. Tyto ztracené existence pohotově připravit k jejich krvavému řemeslu propagátoři amerického způsobu života, importéři některých filmů a vydavatelé odpadkové literatury.

Amerika by tedy měla být náš vzor? Také ve zločinnosti, zvířilosti, surovosti, užívání drog? Děkujeme za takové příklady. Raději od nich dál.

Při této příležitosti jsem se rozpomněl na dobu před více než půl stoletím. Tehdy ze Sovětského Ruska utíkali důstojníci poražených bílých (buržoazních) armád, vracelí se legionáři a různí tito »oběti svědkové« se s velkou částí tisku předháněli v barvitém líčení bolševických »hrůz«. Téměř nikdy nezapomněli mluvit o zespolečenštění žen. Libovali si v tom i faráři na kazatelnách. Muži prý tam dostávají zvláštní poukázky a mohou si vybrat nebo vyhonovat ženu, která s nimi musí jít, a vyprávěli případy ještě drastičtější.

Léta uplynula a na tyto lži již málokdo vzpomene. Ve své době však nebyly bez účinku...

Podívejme se však na americkou současnost. Amerika je zemí velmi zbožnou. Většinu obyvatelstva tvoří puritánští evangelíci, menší část tvoří katolíci a příslušníci různých sekt. A právě z této náboženské země se dozvídáme mnoho zpráv o skutečném zespolečenštění mladých dívek, ale také vdaných žen, v různých poměrech. Už nejsou žádnou senzací zprávy o večerních setkáních, nesoucí nebo dvaceti manželských dvojic, při kterých manžel hodí klíče od bytu do společné krabice a po uhrazení večerku odjíždí právě s tou ženou, která jinak byla se mu náhodou dostal klíč do ruky. Nevíme, kam by měly být USA také v tomto ohledu vzorem.

O amerických vojácích a různých hodnostářích je známo, že s oblibou kladou své nohy na stůl. Nejsme zvyklí na takové způsoby a také se jim učit nebudeme, ale jiná země, jiné mravy a je to konec konců jejich věc, pokud ovšem kladou své nohy na svůj stůl. Jiná věc však je, když své nohy kladou na cizí stoly, jako ve Vietnamu, Kambodži, Laosu, Koreji a dalších zemích. Nevím, kdo by v těchto způsobech u nás našel zalíbení.

Jistě, každý národ se může od druhého přiučit lecčemu užitečnému. I velký národ od malého, jde-li o vyspělé národy, pak po technické a vědecké stránce je to nesporné. Jinou otázkou je způsob života, spojený se společenskou soustavou, jistěže můžeme a máme dohnat a předehnat vyspělé kapitalistické země ve vědeckých a technických oborech, ve kterých jsou před námi. V jiných směrech jsme zase my před nimi, rozhodně se však nebudeme učit a vracet se k jejich zastaralému společenskému zřízení, které je už dávno za námi.

Proto život dnešní americké a vůbec kapitalistické společnosti není a nikdy nebude ideálem společnosti socialistické. Život kapitalistů není a nemůže být ideálem pro pracujícího člověka. Na tom nemůže nic změnit fakt, že někteří příslušníci tzv. elity, kteří jinak hlásali »prázdnost« a »seberealizaci«, pokládali současně za samozřejmost, že pro ně platí jiná společenská pravidla a práva než pro obyčejný »plebs«, který měl být služebníkem nové »elitní« třídy.

Naším ideálem je přece život v tvůrčí spolupráci, a nikoli zahálčivý a prázdný život bohatých příživníků a zpanštělé elity.

Americkou konzumní společnost se všemi jejími zlořády dohánět nebudeme.

□

Tak tedy: Dohnat a předehnat ve vědě, technice, rozvoji výrobních sil, produktivitě práce, to ano, jsou ovšem již oblasti, kde oni musí dohánět nás, především pokud jde o společenský řád.

Ale dohánět nebo dokonce předhánět americký způsob života — to tedy rozhodně NE!!

VOJTĚCH DOLEJŠÍ

RUDÉ PRÁVO, 1. června 1972, str. 2.

Dvojitelem je svaz mládeže

Strana doplňuje své řady především dělníky a těmi, kteří jsou s dělnickou třídou pevně spjati. Je zcela přirozené, že se přitom orientuje zejména na mladé lidi. Jejím pomocníkem při výchově a výběru vhodných uchazečů je Socialistický svaz mládeže, který je nejen doporučuje k přijetí, ale jehož orgány se jim stávají ručiteli.

Minulý týden na městské konferenci SSM v Praze si přišlo k předsednickému stolu pro doporučující dopisy k přijetí za kandidáty KSČ sedmnáct svazáků. Byli mezi nimi dělníci z Motorletu jinonice, výstavby pražského metra, Chlumy Modřany, Trioly Praha 7, studující a další. Ručitelem se stalo nově zvolené předsednictvo MV SSM.

Celý akt byl hezký, slavnostní. Mladí určitě na takové chvíle nikdy nezapomenou.

Budou-li doporučení mladí lidé skutečně za kandidáty přijati — a zatím nic nenasvědčuje opaku — znatelně posílí stranické jádro v městské svazácké organizaci. [hk]

RUDÉ PRÁVO, 1. června 1972, str. 2.

Tři miliony řidičů

PRAHA 31. května (Ik) — Na našich silnicích je stále rušeno. Ke konci minulého roku bylo evidováno v ČSR přes 602 000 osobních aut. Řidičský průkaz vlastní na tři miliony občanů. Rozšiřuje se i nákladní přeprava, na kontě veřejné a podnikové dopravy je za lohský rok 530 miliónů tun nákladů. Připočítejte ještě hromadnou dopravu osob. Někdy je dopravní síť značně přetížena a modernizace silnic pokračuje postupně. Proto jsou vítána všechna opatření, která zlepšují dopravu, jak konstatoval na středečním zasedání Český výbor pro bezpečnost silničního provozu.

Stále je mnoho dopravních nehod. Jen za lohský rok přišlo o život 1526 osob a 8000 občanů utrpělo těžká zranění. Mnoho starostí je i s dopravou v Praze a v dalších velkých městech. Výbor jednal o dalších opatřeních, o dopravní výchově a kázni, zabýval se i znečišťováním ovzduší výfukový-

RUDÉ PRÁVO, 1. června 1972, str. 7.

Těžké roky Číny

Mávání puškou, bodání »nepřítele«, rozzářené dětské oči pod vojenskou čepicí, místo hraček bodáky pochodující dav skandovaně křičící citáty, hřib atomového výbuchu, to vše se mihalo v úterý večer televizní obrazovkou v rychlém sledu. Třicetiminutový pořad Čs. televize Těžké roky Číny, zpracovaný na základě sovětského filmu, uběhl tak rychle, že divák ještě chvíli zůstal nehybně sedět.

První myšlenka — je to možné?

Když čínská revoluce pod vedením KS Číny ustavila svobodný sociálně spravedlivý stát, nikdo z čínských občanů nepochyboval, že bude budován na základě myšlenek Marxe, Engelse a Lenina. První obrovské úspěchy čínského lidu dosažené v jednotné internacionalistické frontě socialistických států vzbudily radost u přátel a nenávist u nepřátel.

Pohled na čínskou skutečnost, jak nám jej zprostředkovala Čs. televize přes dokumentární materiály zahraničních kameramanů, vyvolává mnohé otazníky. Mnohé opravdu nutí k zamyšlení.

Zneužití lidského rozumu, pošlapání dávné kultury i lidské důstojnosti, změna jedince v »nerezavějící šroubek předsedy Maa« k dosažení šovinistických cílů maoismu, pro pochybné sny nadvlády a výjimečnosti nad světem — to je neodpustitelný čin proti idejím marxismu-leninismu, ke kterým se nynější pekingští předáci ještě slovně hlásí, ale především proti čínskému lidu. [m]

KOMENTUJEME

Živý ohlas

Interview, který poskytl Rudému právu generální tajemník ústředního výboru Komunistické strany Československa soudruh Gustáv Husák, vyvolal živou odezvu nejen u nás doma, ale také v zahraničí. V posledních dnech byl často citován jak ve zpravodajství, tak i komentářích a v té či oné formě se o něm zmínily nejdůležitější světové listy a mezinárodní tiskové agentury.

S velkou pozorností byl přijat především v socialistických zemích a na prvém místě v Sovětském svazu, kde se uskutečnily významné rozhovory mezi sovětskými a americkými státníky, rozhovory, které jsou důkazem, jak Sovětský svaz důsledně uskutečňuje leninskou politiku mírového soužití států s rozdílným společenským zřízením. O interview psal ústřední orgán KSSS Pravda a další sovětské listy, stejně jako noviny v dalších socialistických zemích. Hovořilo se o něm také v rozhlase a televizi.

Ale nejenom v bratrských zemích, ale také na západ od našich hranic vyvolal interview značnou pozornost a byl citován ve zprávách a komentářích, které si všímaly nejen výsledků moskevských jednání, ale také evropských otázek a perspektiv svolání konference o evropské bezpečnosti a spolupráci.

V bratrských socialistických zemích zdůraznili, že interview vyjádřil mínění široké československé veřejnosti, mínění, které schvaluje a plně podporuje výsledky moskevských jednání. Československá veřejnost sledovala průběh jednání s neobyčejným zájmem a pozorností a uzní si zásadních třídních a internacionálních pozic, ze kterých SSSR k jednání přistupoval. Československo leží na západní výspě socialistického tábora, nejen na evropské geografické, ale také na třídní hranici. Tím více naše veřejnost uvítala, že výsledky jednání posílily věc socialismu a postavení pokrokových sil na celém světě.

Soudruh Gustáv Husák vyjádřil jednoznačný názor československé veřejnosti, která podporuje výsledky moskevských jednání a která uchovuje leninskou mírovou politiku Sovětského svazu, politiku, jejímž výsledkem je snížení napětí v Evropě a jiných částech světa a perspektivy mírového a šťastného života pro celé lidstvo. Také veřejnost v jiných socialistických zemích a celá světová pokroková veřejnost podporuje sovětskou mírovou ofenzívu. V době, kdy v bratrských listech v socialistických zemích otiskly interview, byly uveřejněny také komentáře, rezoluce nebo jen prosté dopisy mnoho lidí, kteří vyjadřovali podporu sovětské zahraniční politice.

Moskevská jednání, jak bylo zdůrazněno v interview, vytvořila příznivou půdu pro to, aby mohla úspěšně pokračovat zmírňování mezinárodního napětí, tendence, která se prosazuje právě díky sovětské mírové ofenzívě. Důležitou událostí na této cestě byla ratifikace smluv mezi NSR, SSSR a Polskou lidovou republikou. Za naší západní hranicí si všimli toho, že soudruh Husák řekl, že československá veřejnost ratifikaci uvítala a že nyní očekává, že NSR bude vůči svým východním sousedům uskutečňovat politiku, které odpovídá duchu a obsahu těchto smluv.

Tyto myšlenky, stejně jako slova, že Československo je připraveno jednat o sporných otázkách s NSR a normalizovat vztahy, byly se značnou pozorností přijaty zejména v Bonnu. Ale nejen tam. Veřejné mínění v západoevropských zemích stále více dochází k názoru, že československé požadavky, aby byla uznána neplatnost mnichovského diktátu od samého počátku, jsou oprávněné.

Máme v tomto směru plnou podporu především v socialistických zemích, které považují tento náš požadavek za oprávněný a principiální. Proto také bratrské listy v socialistických zemích věnovaly prvořadou pozornost těm pasážím, kde je tato otázka jednoznačně vyjádřena.

Slova interview, která hovoří o tom, že nyní nazrál čas, aby se bez odkladu uskutečnily mnohostranné rozhovory o přípravách celoevropské konference o bezpečnosti a spolupráci, vyvolala neméně zájmu než předcházející otázky. Veřejnost a listy v socialistických zemích vyzvedávají, že přípravy celoevropské konference se dostávají z diplomatických sejfů na pořad dne a že je třeba k nim neodkladně přistoupit. Tento názor také sdílejí realistické politické kruhy v kapitalistických zemích, jak naznačují komentáře některých západoevropských listů.

To, že interview soudruha Husáka vyvolal takovou pozornost nejen doma, ale také v zahraničí, není náhodné. Otázky, o kterých se v něm hovoří, jsou životními problémy, které se tím či oním způsobem týkají miliónů lidí.

DUŠAN ROVENSKÝ

RUDÉ PRÁVO, 2. června 1972, str. 6. 5(122)XV

ZAOCEÁNSKÉ ZÁJMY »SVOBODNÉ EVROPY«...

Požadavky, aby mnichovské rozhlasové stanice Svobodná Evropa a Svoboda byly likvidovány, jsou neodpovědnou akcí směřující proti nejzákladnějším americkým zájmům.

N. ROCKEFELLER, guvernér státu New York, J. CLIFFORD, bývalý ministr obrany Spojených států, G. MEANY, odborářský boss USA, a další ve společném prohlášení »občanského výboru«.

...A »SVOBODNÝ SVĚT« ZVAŽUJE »SVOBODNOU EVROPU«

Slouží vůbec všechna ta činnost Svobodné Evropy a Svobody nejvyšším zájmům USA a svobodného světa v době, kterou charakterizoval president Nixon jako »novou éru jednání« na rozdíl od »konfrontace«?

List NEW YORK POST

RUDÉ PRÁVO, 3. června 1972, str. 7.

»Pozorovatel«

A existují vůbec odpůrci evropské bezpečnosti, odpůrci zmírnění mezinárodního napětí? — Takovou otázku položil na čtvrteční tiskové konferenci v Bruselu jeden z novinářů, kteří sem přijeli sledovat průběh evropského shromáždění. Jistě není těžké dokázat, které síly a kteří lidé házejí balvany do cesty procesu, který se v Evropě příznivě rozvíjí. Na jednu konkrétní odpověď nebylo třeba dlouho čekat: Hned na druhý den, v pátek, se mezi pozorovateli bruselského shromáždění neobjevil nikdo jiný než známý mezinárodní provokatér a emigrant Pavel Tigrid, nyní občan USA, sídlící stále ještě v Paříži. Svého času ho dokonce i francouzské úřady na jistou dobu vyhostily z hlavního města Francie spolu s jinými reakčními extremisty a poslali ho šupem až na Korsiku. A tento »pozorovatel« teď asi sotva přijel do Bruselu podpořit ideály evropské bezpečnosti, spolupráce a dorozumění mezi národy.

Na své jmenovce umístěné na klopě saka se emigrant vydává za zástupce jedné ctihodné mezinárodní organizace, za ni se také na shromáždění zaregistroval. Zbývá jen otázka, kdo ho sem na bruselské setkání vlastně vyslal — ona ctihodná organizace, nebo CIA, americká špionáž, od které za své dobré služby vlastně už dlouhá léta pobírá dolarovou apanáž?

[zl.]

STAROSTI „SVOBODNÉ EVROPY" S MLÁDEŽÍ

KAPITÁN CZECHOWICZ SPLNIL ÚKOL

Pod názvem KAPITÁN CZECHOWICZ SPLNIL ÚKOL vyjde v nejbližších dnech v nakladatelství Naše vojska sborník článků a rozhovorů s příslušníkem polské zpravodajské služby, který působil řadu let ve „Svobodné Evropě". Přinášíme výňatek z rozhovoru pro deník Mladých.

„Kapitána Andrzeje Czechowicze naším čtenářům listě nemusíme představovat. Během několika dnů se stal stejně populárním jako kapitán Kloss. Je vůbec toto přirovnání, jak je používají některé zahraniční listy, výstižné?"

„Ne tak docela," odpovídá kapitán Czechowicz po krátší úvaze. „Kloss byl postavou smyšlenou, třebaže jeho akce byly vymyšleny podle skutečné situace. Působil však za jiných okolností a jinými metodami. Pracoval za války a používal válečných metod. Boj se tříště boje přenáší na frontu ideologickou, takže i metody práce tajné služby jsou odlišné. Všechny dupadení rozsah být dnes tak nebezpečné jako za války. Řekně si někdo mylně, že vyzvědač dnes pracuje v podmínkách mnohdy méně rizika, že je to nepřirovnatelně bezpečnější, může být vskutku. Skutečnost je pravděpodobně, i když rizika úplně pryč není. Je to přesto úmorná, nezbytná a odpovědná práce, jejímž smyslem je klid naší země, její bezpečnost."

Víme, že rozhlasová stanice Svobodná Evropa se snažila vystupovat jako přítel polské inteligence, jako její nezištný rádce. Ptám se na to kapitána Czechowicze.

„Střediska diverze věděla, Svobodnou Evropu nevyjímaje, vkládají do působení na mladé lidi skutečně velké naděje. V rozhlasové stanici Svobodná Evropa může být dokonce zřízen speciální redaktor pro mládež, laicátem byl sám Novak. Nakonec však tato redakce zřízena nebyla, třebaže pokusy pro mládež se vysílají. Nevznikla z několika důvodů, především však pro nedostatek vhodných kádrů. Panuje totiž přesvědčení, že v takové redakci by měli pracovat mladí lidé, kteří utekli z Polska, mají příslušné vzdělání, a pokud možno lacinový kádrový profil. Takové se však získat nepodařilo."

Na základě čeho je rozhlasová stanice Svobodná Evropa přesvědčena, že na mládeži lze působit účinněji než na starší generaci?

„Vycházet z názoru, který je tam zakořeněn, že mládež je impulzivní, že má přebytek energie, ale málo životních zkušeností, chce na sebe za každou cenu upozornit, je obytlavá na takzvané ‚západní novinky' a ochotně nekriticky přijímat všechno, co se jí ukázně naservíruje. Panovat také názor, že je třeba působit na jednotlivé ‚elity' — například technokratů, humanistů atd. — diferencovaných argumenty tak, aby se mezi nimi vytvořily propasti a vzniklý rozpory. Každé z těchto skupin se mělo namluvit, že ideologie je přežitek, že rozhodující je jen vlastní prospěch, uspokojování vlastních potřeb, bez ohledu na ostatní, a dokonce na jejich úkor. A také přesvědčovat mládež, že budoucnost země závisí jen na ní.

V listopadu roku 1956 se konala konference, jež se zúčastnili představitelé tajných služeb USA, NSR, Izraele, polské emigrace, západoevropského Ostforschungu (celá střediska pro výzkum Východu reprezentovali G-2), obyvatel Polska a zemí východní Střední Evropy. Jednalo se zejména o způsobech a metodách vyvolání válečné vřavy. Byly vypracovány rozsáhlé scénáře působení. Předmětem bylo rozhodnutí podporovat revizionistické tendence pod heslem, že Jagellonská, hlavně maďarsko-československá, se měl do dvacátého století vyjevit nebývalý dějinný rozmach, že bratří jejich vývoj. Pod hesly boje mezi jednotlivými generacemi (staří bratří hlásícím mládeži, hrání jim ve společenském postupu) závoněl štít povýšenosti mládeže a pohrdání ke konzervativní starosti. O cynismu takové jsme měli možnost přesvědčit se mnohokrát, ale nevzdělávali jsme nad jiné si sami vědomi. Bylo jen v to, aby vytvořili skutečně illegální hnutí, nikoli nějaká organizace v Polsku, kde obětí na oplátku, jakou by mohl zaplatit mladý člověk, který by se dal Svobodnou Evropou svést."

Svobodná Evropa se nechce jen na povrchním projevování se vlivu dívat. Organizuje rozsáhlé praktickou, analytickou informační činnost. Do jisté míry odpovídá v tomto směru i Mnichov, středisko, které doplňovalo rozhlasové stanice Svobodná Evropa. Organizuje systematické akce, rozsáhlé pašování vybraným mladým lidem v Polsku. Ve Strasburku je nejstarší důvěrné ku zrodu vlasti, je pouze spín citlivým k hostovu hodání a vědomím a úpěnlivě nevnucuje mládeži katedry, jakou by mohl učebnice ve „svobodném světě". Cit lokálního „zpravodavství" je však velmi přísný. Svobodné Evropě hrozí — vzhledem k nedostatečnému přílivu mladých kádrů — smrt setřesí věkem. Proto se za každou cenu snaží naverbovat mladý potěr."

Na dopisy odpovídá ředitel Pohřební služby

V pásmu na redakčním stole objevila přírůstek k práci Pohřební služby v hlavním městě.

Ředitel podniku K. Vaněček ani nebyl překvapen, protože stejné množství připomínek dostává i on. Stal se dědicem všech nedostatků, které se po léta nikomu nepodařilo z různých důvodů odstranit. Potěšitelné je, že se je snaží řešit a získává na odpovědných místech pochopení. Dopisy, které nám čtenáři poslali, byly z různých částí hlavního města.

»Když bychom na připomínky odpovídali popořádku,« píše ředitel Pohřební služby K. Vaněček. *»Krádeže květin jsou v hlavním městě v posledních letech těžkým problémem, který se nepodaří nikdy odstranit. Občas se sice podaří škůdce dopadnout, ale trvalé zlepšení ani tímto způsobem nenastává. Zvlášť na Olšanských hřbitovech, které mají rozlohu téměř 50 hektarů a je zde asi 60 000 hrobů i rozsáhlé zeleně, je těžký přehled i kontrola. Nemalou měrou by tyto záležitosti napomohlo, kdyby občané nakupovali květiny nebo náhrobní předměty jen tam, kde jsou, tedy v podnikových prodejnách. Tím by nevytvořili podmínky pro jejich nekalou činnost. Správa pohřebiště podle zákona neodpovídá za krádeže květin. Přesto můžeme ujistit, že se snažíme všemi dostupnými prostředky činit této protispolečenské činnosti přítrž.«*

Jsou stížnosti na některé pracovníky Pohřební služby, kteří znepříjemňují pozůstalým úřad. O jednom případu napsal A. Černák z Prahy 4. Byl povolán k uložení urny své příbuzné. V kanceláři ho vyzvali, aby si ve skladu vyzvedl urnu a donesl na místo, kde ji zahradník uloží. Kolem místa bylo všelijaké nářadí, po několik hodin nebyl k nalezení zahradník, takže pozůstalí si sami uložili urnu a odešli. Ředitel důsledně stížnost prověřil. Pisatelé dopisu vrátí částku, kterou za uložení účtují. Vedoucímu krematoria uloží: bude určen odpovědný pracovník, který bude pozůstalé urny ukládat, ale bude k dispozici obřadu i patřičné oblečen. Zahradník, který nepříjemnost zavinil, byl finančně postižen.

J. Lehnert z Prahy 10 se ptával, proč se prohlubně neodvážejí rakve a pozůstatky z opuštěných míst na Olšanech; dokonce tam zůstaly i přes noc. K tomu jsme se dověděli, že nedostatky byly jenom přechodné, po dobu malování a úprav velké obřadní síně ve Strašnicích. V posledních dnech stížnosti tohoto rázu skutečně vymizely.

Ředitel Pohřební služby se vyjádřil i k zalévání hrobů. V letošním roce zavádí podnik pro pozůstalé další službu, půjčování konví za 10 korun ročně. K tomu účelu vydají kolektivce. Službu je určena těm, kteří si nepředplatí zalévání hrobů. Mají-li je předplacené, provádí se rádo. Pokud jsou horka, mohou odpoledne budit hroby zdání, že se nezalévalo.

Na stížnosti a připomínky odpovídal ředitel K. Vaněček. Každou stížnost je vhodné posílat přímo jemu.

ČESKOSLOVENSKÝ SPORT, č. 127/72, 1. června 1972, str. 5.

Kapitán Czechowicz se [illegible]

Nedlouho se na knihkupeckých pultech objeví kniha nakladatelství Naše vojsko, která nese název Kapitán Czechowicz splnil úkol. Naše kromaně seznámily veřejnost s činností tohoto polského rozvědčíka, který několik let úspěšně pracoval na odpovědném místě v mnichovské centrále Svobodné Evropy. Kniha, sestavená z rozhovorů, besed a stenografických záznamů s Czechowiczem, podává nejen svědectví o působení novodobého polského kapitána Klose, ale zejména o úloze Svobodné Evropy a dalších středisek studené války.

XX. olympijské hry nového věku jsou předmětem (asi 2000 lidí). Náklady na stavbu přesáhly částku 50 milionů dolarů. Klimatizované [illegible] vysílání, k němuž jen pro relace do SSSR, směřují 2—12 vysílačů v době od 5.00—5.59 nad. a 22 vysílačů v době od 0.00—01.22 hod. se vzhledem Svobodná Evropa v padesátých letech i k jiným formám podvratných akcí. Během čtyř dnů v červenci 1953 bylo v operaci Prospero vypuštěno na území ČSR 6512 balónů s nákladem 12 milionů letáků. V dalším období bylo vypuštěno při příznivých podmínkách až 2000 balónů s letáky denně. Později byl zase uskutečněn tzv. poštovní projekt. Během necelých dvou let bylo odesláno do Československa 225 000 zásilek s 220 druhy protisocialistických tiskovin.

Všeobecně je známo, že Svobodná Evropa pracuje pod patronací americké špionážní služby CIA. Kapitán Czechowicz uvádí, že v dokumentaci Svobodné Evropy jsou na kartotékových lístcích údaje o 50 000 polských příslušnících — funkcionářích, politicích, novinářích, účastnících, vědcích, bezpečnostních pracovnících atd. Toto fakir slouží mnohdy k destrukční, nepřátelské činnosti. Navíc je známé, že archivy podobného druhu neodcestovají z posílání normální rozhlasové stanice.

I v samotné NSR je řada občanů pobouřena existencí Svobodné Evropy. Jednak proto, že jsou přesvědčeni o tom, že pracuje za jejich peníze (je ale financována přímo z USA), a také z toho důvodu, že Svobodné Evropě je vcelku jedno, že studené války. Hovoří se dokonce o tom, že mnichovská centrála Svobodné Evropy má být převedena do Holandska. Zřízení skutečnosti ovšem zůstává, že ve světě, v němž se znají konat olympijské hry, svátek přátelství a míru, dále vyvíjí činnost instituce, která podrývá snahy o porozumění, zmenšení napětí v Evropě i v celém světě. Instituce, o jejímž pravém poslání řadový čtenář zajímavé knihy o kapitánu Czechowiczovi nezůstává na pochybách.

(hen)

VEČERNÍ PRAHA, 5. června 1972, str. 4.

Tance miliónů na hranicích

Zahraniční turistika se stala samozřejmostí našeho života. Rok od roku rostou řady našich občanů, kteří se za poznáním i oddychem vydávají za hranice vlasti. Zvyšuje se i počet těch, kteří za nesčetnými zajímavostmi přijíždějí do ČSSR, nebo přes naše území ve formě tranzitu přejíždějí. Ti všichni — samozřejmě všetně těch, kteří hraniční přechody přejíždějí za služebními účely — jsou zahrnuti do bilance z hraničních přechodů, která je vždy výrazným barometrem mezinárodních vztahů.

Rok 1971 byl rokem největší frekvence na hraničních přechodech. Co je však nejpodstatnější, byl i rokem, v němž se výrazně změnila skladba výjezdů našich občanů, i návštěvníků ze socialistických zemí.

Statistický přehled ukazuje, že ve srovnání s rokem 1970 přestoupilo v roce 1971 naše hranice o více než 16 %, to je 22 300 015 cestujících. Tím byly překonány výsledky roku 1967 — Mezinárodního roku cestovního ruchu, kdy přes naše hranice přešlo 20 039 529 osob.

Je jistě potěšitelné, že se v loňském roce změnil směr i charakter cest našich občanů. Podstatné zvýšení zaznamenala především naše severní hranice. Toto zvýšení bude samozřejmě ještě markantnější v letošním roce, kdy občané NDR k nám mohou cestovat jen na základě občanského průkazu. Ale i loňská čísla jasně ukazují, že Německá demokratická republika, s níž máme bezvízový styk, láká stále více našich turistů, především při krátkodobé turistice zejména do okolí Drážďan, Karl-Marx-Stadtu, Budyšína a Gery. Od 16. prosince, kdy byl otevřen nový hraniční přechod na Božím Daru, k těmto oblastem přibyla i krušnohorská strana NDR, středisko zimních sportů Oberwiesental apod. Loňské letní slunečné počasí však především přilákalo tisíce našich občanů do kempinků na baltském pobřeží. Tyto skutečnosti se promítly v číslech z hraničních přechodů především za třetí čtvrtletí, kdy více než dva milióny osob »prošly« ve Vojtanově, na Cínovci, v Hřensku, na nádraží v Děčíně i ve Varnsdorfu, který byl znovu otevřen v polovině srpna. Celkem se frekvence na severních hranicích zvýšila v roce 1971 o 62 %, což představuje 4 138 569 osob.

K podstatnému procentuálnímu zvýšení frekvence osob, které charakterizuje neustále rostoucí zájem o turistické cesty do Sovětského svazu, došlo na hraničních přechodech ve Vyšném Nemeckém a zejména v Čierné nad Tisou, kde jen za třetí čtvrtletí zvýšení představuje 176 000 cestujících, tedy o 27,2 % více než za stejné období v roce 1970. Celkem silniční, železniční i letecké přechody se Sovětským svazem v roce 1971 překročilo 447 009 osob, což je o 26,7 % více než v roce předešlém. Na tomto zvýšení se výraznou měrou podílejí organizované zájezdy našich cestovních kanceláří, především Čedoku, který v roce 1971 vyslal do SSSR na osmdesát tisíc našich občanů, zatímco naši republiku navštívilo prostřednictvím cestovní kanceláře Čedok 41 000 sovětských turistů.

V letošním roce zavádí Čedok novinku, v níž mohl uspokojit 3000 našich mototuristů, jež vysílá na trasu podél jižního černomořského pobřeží SSSR. I když letos nebylo uspokojeno dalších 7000 zájemců o tuto trasu, lze předpokládat, že v příštích letech to bude právě individuální mototuristika, která umožní našim občanům poznávat život našich sovětských přátel.

Invazi našich občanů na jih zaznamenaly hraniční přechody na čs.-maďarských hranicích, kde jen ve třetím čtvrtletí, které zachycuje hlavní letní sezónu, přejelo 45 % z celkového počtu osob, překračující naše hranice v celé republice. Největší zatížení v tomto období zaznamenali v Komárně, kde jenom za tyto tři měsíce přejelo 1 200 000 cestujících. Právě tato čísla — podobné to bylo i v Rusovcích — by měla těm našim občanům, kteří se i letos chystají k Balatonu či k Černému moři, připomenut, že po celé délce čs.-maďarských hranic je řada dalších hraničních přechodů, jako např. Šahy, Slovenské Nové Mesto, říční převoz kompa na Dunaji ve Štúrově apod., které v sezóně zaručují mnohem kratší zdržení při pasových a celních formalitách než nejfrekventovanější přechody v Komárně a v Rusovcích. Zbývá dodat souhrnné číslo za rok 1971, tj. 8 183 475 osob a konstatovat, že je to o 18,4 % více než v roce 1970, a že v roce 1967 to bylo »jen« 5 183 566 osob.

V témže roce, tj. v roce 1967 přes hraniční přechody na čs.-polských hranicích cestovalo 5 656 411 osob. Přestože k individuálním cestám do PLR a naopak se zatím vyžaduje písemné pozvání (majitelé pasů opatřených kontrolní známkou se tímto pozvánim vykazují pouze v okamžiku přechodu hranic a nemusejí již chodit na okresní oddělení pasů a viz MV, jako tomu bylo dříve), došlo i na tomto úseku našich hranic proti roku předešlému v roce 1971 ke zvýšení o 5 %.

Tato fakta z oblasti cestovního ruchu jsou přesvědčivým důkazem, že konsolidace života v naší republice není jenom prázdným slovem, ale že se promítá i v této malé bilanci z hraničních přechodů...

Zdeněk BUREŠ

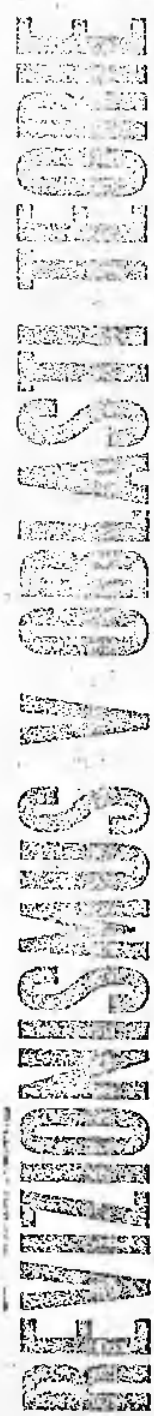

SOCIÁLNÍ STRUKTURY aneb ŠICHA PAVLA MACHONINA

Miloslav Formánek

Marxova vědecká metoda respektuje jednotu světa, společnosti, člověka a myšlení. Jádrem tohoto procesu je v dané epoše aktivita revolučního subjektu, založená v podstatě na jeho roli ve výrobním způsobu. Vědecká abstrakce může být jen tehdy plodnou, jestliže prochází od bezprostředního smyslově empirického nazírání, přes zjednodušující (současně však prohlubující vědecké poznání) proces abstrakce až k duchovně konkrétnímu, k totalitě skutečnosti, jak se vyjadřoval K. Marx. Tento proces abstrakce nemůže mít povahu útěku odtržených intelektuálů k prázdné spekulaci od praktických potřeb hnutí. Nemůže mít podobu spekulativní smyslově empirické deskripce, založené na předsudcích o výjimečné roli nositelů této koncepce v hnutí. Předpokladem hlubokého poznání, předpokladem vzniku a rozvoje skutečné vědní teorie je vědomá účast v procesu revoluční přeměny světa spojovaná s vědeckou skromností, s jednoznačnou politickou a ideologickou angažovaností.

P. Machonin byl významným představitelem snah o nápravu deformací v revoluční teorii marxismu-leninismu, vzniklých v padesátých letech v oblasti vědy o společnosti, snah o její rozvoj, konkretizaci a o prohloubení vědecké a revoluční efektivity. Do popředí vědeckého života vystoupil v oblasti vědy o společnosti v prvé polovině šedesátých let, kdy se stal vedoucím vědeckým duchem v týmech, které vypracovaly některé teoretické předpoklady výzkumu sociální struktury a v r. 1967 tento výzkum realizovaly.

Nejvýznamnějším výsledkem této ujasňovací, přípravné etapy jsou dvě studie: 1. soubor statí ve sborníku Sociální struktura socialistické společnosti z r. 1967 a 2. kolektivní práce Změny v sociální struktuře Československa a dynamika sociálně politického vývoje z roku 1966, která nevyšla tiskem. Výsledky části výzkumu, týkající se sociální struktury, shrnuje soubor studií Československá společnost z r. 1969. Pro objasnění povahy vývoje Machoninova stanoviska má značný význam jeho první knižní publikace, tj. Cesty k beztřídní společnosti z r. 1961.

P. Machonin však současně velmi aktivně ovlivňoval vědeckou politiku, zejména po roce 1961 v čele Ústavu marxismu-leninismu Karlovy university a také jako spolupracovník ústředních institucí. V r. 1968 vstoupil po určitém váhání do bezprostřední politické činnosti a stal se jedním z vedoucích duchů MV KSČ v Praze také při přípravě tzv. mimořádného 14. sjezdu. Podílel se ve značné míře na vytváření iluzí, že proces pražského jara je v podstatě prostřednictvím rekonstrukce, obrody socialismu. Objektivně tím přispíval ke vzniku široké protikomunistické koalice a ke vzniku nové struktury politického systému, která fakticky obnovovala stav před únorem 1948. V ní se dokonce projevovaly i výrazné prvky z předmnichovské republiky, jak to zdůraznilo Poučení z krizového vývoje. Přičinil se tak fakticky o vznik vyhrocené kontrarevoluční situace, o to, že se naše země dostala na pokraj občanské války.

Spolu s některými dalšími pravicovými činiteli ve straně si možná Machonin tento fakt plně neuvědomoval a dokonce hodnotil situaci velku optimisticky, díky víře v liberalistický pluralismus, iluzím o jeho možnostech a zvláště víře ve schopnosti nových inspirátorů „revolučního" hnutí. Byl jedním z těch, kdo na obavy, na důrazná upozornění a varování vnitřního zdravého jádra a spojenců reagovali licoměrným přitakáváním a faktickou sabotáží skutečně účinných opatření.

Zkoumáme-li příčiny selhání, jež postihlo velkou část vědecké fronty a jež vyústilo v překrucování, v popírání a posléze i v přímé odmítání základních principů marxisticko-leninského světového názoru ve filosofii, v sociologii, v historii, v ekonomii, v oblasti státu, práva a výstavby strany i v kultuře a umění, nemůžeme se vyhnout osvětlení významného příspěvku, kterým se na rozvoji sociologie podílel P. Machonin, a který významně ovlivňoval i další přední teoretiky.

Někdy bývá zlehčována vnitřní, organická souvislost mezi politickou absencí, mezi skutečnou povahou politického angažování a normativní (proklamovanou) politickou aktivitou na straně jedné a vědeckou angažovaností na straně druhé. Vytváří se dojem, že vědecká činnost je s politickou angažovaností spojena jen volně a vnějšně, že mylná politická stanoviska a činnost nemají hlubší, vliv na vědní postupy a že mylné vědní postupy se nemusí projevovat na povaze reálné a proklamované politické činnosti. Takový dojem je hluboce mylný a je poplatný nedialektickým představám, jež zrodila léta předcházející otevřené krizi. I když neexistuje lineární a mechanická souvislost vědní a politické činnosti, jejich spojení — jak dokázal K. Marx např. v Tezích o Feurbachovi — je velmi podstatné jak pro vědu, tak pro politiku.

Pravicově oportunističtí vědečtí pracovníci nepopírali význam vědy pro politiku. Nepopírali vlastně ani význam politiky pro vědu. Je však otázkou, jak chápali tuto politiku, jak oceňovali její nositele, svou úlohu v ní, konkrétní povahu revolučního politického procesu.

Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu poukazuje na důsledky léta trvajícího oslabování politické

a ideologické práce, jež způsobilo, že se ve straně zahnízdila politická bezkoncepčnost, vyvažovaná liberalistickými i sektářskými manipulacemi. Úroveň ideologické práce byla po dlouhou dobu značně nízká, zúžená na pouhou propagandu. Neuskutečňoval intenzívní proces zobecňování revoluční zkušenosti mas. Strana podléhala prakticismu. Aby v období vzepjaté aktivity mas v prvé polovině roku 1968 nepřevládla maloburžoazní živelnost, bylo třeba dosáhnout podchycení masového entuziasmu a správné orientace hnutí. Nároky na vedoucí roli strany v důsledku toho neobyčejně vzrostly. Díky pravicovým aktivistům, včetně Machonina, se však strana nedokázala postavit do čela tohoto pohybu, ponechala jej živelnosti, nebo — přesněji řečeno — nezabránila jeho zneužití blokem pravičáků a antisocialistů. Straně chyběl, jak ukazuje Poučení, jasný kurs a jednoznačná direktiva.

Novou koncepci, která by umožnila dosáhnout efektivními cestami moci, neměli ovšem ani pravicoví oportunisté. I vědomě, svou základní ideologickou orientaci na „pluralismus", vytvářeli typicky přechodnou garnitura, kterou se otevření antikomunisté, antisocialisté, různí propagátoři „kultury a civilizace" jako takové chystali smést ihned, jakmile by to okolnosti dovolily.

Shovívavost k chybám, k nedostatkům, k nekoncepčnosti, k nízké úrovni ideologické práce byla plodem bezradnosti, bezzásadového lavírování tehdejších vůdců strany, odtržení strany od mas. P. Machonin a druzí hledali v této situaci východisko, jak zdůrazňovali, v návratu „originálu" Marxova učení, k „autentickému marxismu". Fakticky však velice rychle dospívali k nemarxistickým a dokonce v podstatě předmarxistickým teoreticko-ideologickým konceptům. Skutečně převládající politickou ideologií se nestala dialekticko-materialistická a proletářská ideologie vědeckého socialismu (komunismu), ale ideologie „čisté demokracie" a liberalismu, doplněná v určité míře vymoženostmi pluralistické „modernizaco" liberalismu z prvních desetiletí tohoto století.

Tato liberálně pluralistická orientace byla doplňována nacionalismem, který během léta a podzimu r. 1968 přerůstal v šovinismus a vyhrocený antisovetismus. Významné místo ve spolutvorbě politiky zaujalo moralizování českého maloměšťáka. Typickými vlastnostmi této morálky byly sentimentální fráze o sociální spravedlnosti, nacionalistické mesiášství a ideologie „pupku světa", a současně nenávistná nesnášenlivost vůči všem odpůrcům. Pravicově oportunistická složka vědní fronty přešla fakticky k maloburžoaznímu politikářství, jednoznačně stranickému „velkým historiosofickým koncepcím druhé poloviny dvacátého století", jak se vyjádřil Machonin.

Přes zaklínací snahu odstranit diktát „stranické byrokracie" (kritizované ostatně maloměšťácky v duchu Bakunina, Trockého, Djilase, Ossowského a dalších renegátů) dospěla koneckonců pravicová politika k vyhlašování nároků na mocenskou hegemonii těch, kteří jsou „reálně" schopni ideového nadhledu, neboť nejsou zatíženi třídními a politickými vazbami na mlčenlivost (a ostatně také na přítomnost). Mělo jít o mocenskou hegemonii čistého rozmyslu. Rozumu jako takového, čistého racionalismu, který ví, co hnutí potřebuje, aniž musí být s hnutím v účinném styku, aniž se s ním radí. Mělo jít o mocenskou hegemonii filosofů, vědců, humanitní inteligence, publicistů atd., zkrátka těch, kteří silou „čisté abstrakce" zjišťují stav společnosti, trendy jejího pohybu a stanoví masu její cíle. Mělo jít o mocenskou hegemonii „elity ducha". V tomto procesu neměla demokracie, podobně jako ve všech osvícenských konceptech, které jsou spíše liberalistické a masu obšťastňují „zjevením pravdy, významnější místo. Maloměšťácký intelektuál o demokracii mnoho hovoří, ale ve skutečnosti dává přednost manipulaci masou, o níž má dojem, že je bezkoncepční, snadno dezorientovatelná a bezvýznamná. Tento dojem plyne z akcentování ducha a morálky jako takových, z podceňování dialektiky materiálních potřeb a zájmů, z filosofického idealismu.

Pravicoví oportunisté koneckonců navrhovali záměnu „diktátu stranické byrokracie" zjevením pravdy „elity ducha" vděkuplné a entuziastické masě.

Pravicová politika slibovala „humanizaci socialismu", „socialismus s lidskou tváří", „demokratický socialismus". Svou moralizátorskou kritikou však nemířila proti skutečným nositelům chyb. Mířila proti těm institucím, které zajišťují v rozporných procesech a někdy i s řadou chyb faktickou hegemonii dělnické třídy v naší společnosti. Mířila proti vedoucí úloze komunistické strany, proti mocenské roli státu a jeho složek, proti společensko-politické odpovědnosti masových organizací. Její moralizátorská, maloměšťácky inspirovaná kritika měla fakticky anarchistický ráz. Buržoazní a maloburžoazní liberál pohrdá institucemi, které zajišťují společenskou odpovědnost, protože věří v živelnost, automatičnost společenských procesů. Věří v dobré úmysly a zdravý rozum člověka „jako takového", chápe společnost jako sumu takových individuí, věří v dobrotivost zásahu „božské ruky", důvěřuje síle osvěcující logiky svého vlastního rozumu, uvažuje netřídně, nemarxisticky, nedialekticky. V konkrétní sociálně politické situaci Československa v r. 1968—1969 nakonec už nešlo o nevinné maloměšťácko-anarchistické pobloudnění. Šlo o globální a také promyšlený, postupně stále lépe organizovaný a mezinárodně koordinovaný útok proti konkrétním institucím, tj. institucím socialistického státu. Tento útok nebyl veden bez solidní strategicko-taktická politické koncepce, bez rozvinulé koncepce ideologické. Tímto ideologickým konceptem byl pluralismus.

Pluralismus je poměrně rozvinutou, dnes již spíše historickou ideologií buržoazie. Jeho kořeny sahají do poloviny 19. století. Svého vrcholu však dosáhl ve dvacátých a třicátých letech tohoto století. Jeho srdcem je liberalismus, tj. představa o abstraktní „svobodě" jako vrcholné hodnotě, představa o společnosti jako sumě nikoli již prostých individuí, ale skupin. Elementem společnosti je vedle individua skupina. Existuje mnohost, pluralita skupin, institucí. Všechny instituce jsou na počátku kteréhokoli kola „diskuse" stejně hodnotné. Vztah závislosti se nastoluje v procesu „přívětivé soutěže", tj. vedené v podmínkách, kdy si skupiny přesně a úplně uvědomují své zájmy, jsou schopny racionálně poměřovat tyto své zájmy se zájmy jiných skupin a pomocí „selského rozumu" a obšťastnění „elitou ducha" dospívat k objektivně nejvýhodnějším závěrům, prospěšným pro všechny zúčastněné.

Aby bylo možné tuto idylu nastolit, je ovšem třeba jiné koncepce obvinit z totalitarismu. Z totalitarismu jsou obviněny všechny koncepce, které poukazují na rozpory materiálního postavení a vědomí skupin o sobě, na objektivní rozpory potřeb a zájmů skupin a společnosti, na progresivní a regresivní požadavky a hnutí, na třídní konflikty a boj, na třídní diktát a vnucování třídní vůle, na potřebu hegemonie progresivních tříd, na potřebu diktatury proletariátu.

Pluralismus se v přeneseném slova smyslu projevuje také ve vědní politice a „uvnitř" vědy ve vědní strategii a taktice. Část vědeckých pracovníků sice z „vrozené" stydlivosti i oblbismu váhá svůj postup v těchto otázkách s politickou a vědní strategií a taktikou spojovat. Fakticky však z nejrůznějších taktických možností volí, byť často méně žádoucí variantu postupu. Pravicová (maloměšťácká a zburžoazněl á) orientace se zakládala úsilím o překonávání slepé uličky, do níž se prý dostalo revoluční hnutí, a o konkretizaci revolučních akcí. Ve skutečnosti podněcovala růst plochého, hrubého abstrakcionismu, doprovázeného zcela nutně a nezbytně aprioris mem, spekulativností a utopickým viziunářstvím. Reálným obsahem této „konkretizace" se staly otevřeně přijímané buržoazní koncepce industriální společnosti, strukturálního funkcionalismu, stratifikace, a v jisté míře i kulturního antropologismu (o liberalismu nemluvě).

Tuto konkretizaci pojal Machonin tak, že odvrhl všechny nároky historicko-materialistického, vědecko-komunistického přístupu, které bránily tomu, co označoval jako verifikaci své předběžné hypotézy (v duchu vulgárního empirismu). Podřídil teorii a své hypotézy snáze o zkušenostní ověření, avšak současně je sepnul s koncepcemi industrialismu a stratifikace. S tímto záměrem zploštil dialektiku výrobního způsobu, zejména určující roli přivlastňování podmínek výroby pracujícími, tj. roli socialistického vlastnictví.

Formální záminkou pro toto vulgární okleštění marxistické metody se stala strategicko-vědecká úvaha, podle níž není ještě možné činit závěry syntetické povahy, podle níž se nacházíme v období, jež vyžaduje jednoznačně analýzy, zatímco syntéza je odkládána do jiného časového rozměru a vůbec problematizována, neboť je naprostý nedostatek „syntetických duchů". Pod touto formální záminkou byl rozložen proces dialekticko-materialistického poznání na prvky, o nichž se usuzovalo, že mohou existovat nezávisle na ostatních, aby byly nasazeny v procesu poznání, jednotlivě ověřeny a později jako kaménky mozaiky opět sesazeny v onu „cílovou" syntézu.

Tento osud postihl řadu přirozených a dokonce rozhodujících složek vědeckého poznání, jež se jevily empirickým duchům jako příliš komplikované a neověřitelné. Šlo o kategorie rozpornosti vývojového procesu, subjektu a objektu, ale také ideologie a stranickosti. Výsledkem tohoto postupu byl přechod od komunistické stranickosti k buržoaznímu objektivismu. Marxistická koncepce může vyzdvihnout ve vědecké strategii určitý prostředek poznání jako vedoucí, nemůže však přehlížet objektivní vazby, v nichž tento prvek reálně existuje.

Machonin se odvolával na to, že musí z mnoha možností vědeckého objasnění volit aktuálně nejzávažnější a nejnosnější, zatímco ostatní pouze dočasně odsouvá do dalších etap vědeckého výzkumu. Fakticky však nerespektoval jejich významné a často rozhodující místo i v prvcích, pro něž se rozhodl. Sklouzl tak do těsné blízkosti parsonsovského konceptu společnosti a přejal fakticky mnohé prvky Parsonsovy vědecké strategie. Ztotožnil se ve značné míře s buržoazní verzí stratifikační teorie. Některé její představitele dokonce prohlásil za hlubší vykladače originálu Marxovy teorie tříd, než jsou sami marxisté, tj. tzv. dogmatikové.

TRIBUNA, č. 21/72, 24. května 1972, str. 8.

PŘÍSPĚVEK K DISKUSI O SOCIALISTICKÉ SPOLEČNOSTI

SOCIÁLNÍ STRUKTURY aneb ÚLOHA PAVLA MACHONINA

Miloslav Formánek

Největší význam pro objasnění Machoninovy vědecké soustavy mají kategorie spjaté s revolučním subjektem, tj. práce, třídy, politiky. V analýze musíme věnovat velkou pozornost odlišení formálních proklamací, jimiž Machonin nešetřil, od reálného místa různých prvků vědecké metody a poznání, jež v této soustavě zaujímají.

Machonin věnuje mnoho místa kategoriím práce a třídy. Subjektivně vzato je jeho hlavní ideou idea o růstu významu diferenciace společnosti pomocí hlediska charakteru práce, tj. její složitosti, tvůrčí povahy, odůvodněnosti, vzhledem k tomu, že třídní diferenciace ztrácí svou váhu. „Zmizel" totiž třídní boj jako rozhodující vnitřní stimul členění společenských činností.

P. Machonin totiž odtrhává vnitřní třídní vztahy od vztahů světových, i od souvislostí historických. Na základě popření rozporů v oblasti vztahů společensko-ekonomických formací rozvíjí ideu sdružení akademických duchů jako nositelů rozvoje „čisté vědy" sociologické, ideu jejich spojení proti nositelům politické moci jako takové, proti jakémusi všeobecnému arogantnímu zneužívání moci k zásahům vůči nositelům racionality, světového intelektuálního ducha.

Sociologie je v tomto pojetí „zbavena" své ideologické zátěže a vulgární stranickosti, je zbavena sepětí s vědeckým komunismem, který je prohlášen za dogmatickou „předvědu". Stává se akademickou disciplínou, jež umožňuje jejím nositelům blahosklonné komentování reálného rozporného politického procesu, a není-li vyhnutí (jak např. usuzuje buržoazní politolog D. Easton), i dočasný vstup do politického kolbiště. Hodnocení není sice důsledně vynecháno, je však přizpůsobováno nárokům „operacionalisticky" pojatého vědeckého přístupu.

Kategorie třídy, podobně jako kategorie společnosti, skupiny, individua, zájmu, rozporu, jevu, vztahů, role, statutu atd., jsou zbaveny konkrétního sociálně ekonomického a třídně sociálního obsahu, jsou zbaveny konkrétního obsahu ideologického a politického. Machonin opouští kategorii třídy, protože (podle jeho mínění) přestává prý hrát v socialismu rozhodující roli a rozvíjí abstrakce „nosnější", tj. společnosti, sociální struktury, jevu, vztahu, role, statutu, syntetického statutu.

Všechny tyto abstrakce jsou apriorističtí konstrukcemi, založenými na faktickém znevážení třídního rozměru, jsou zbaveny svého konkrétního obsahu. Machonin je sice formálně rozpracovává jako kategorie socialistické společnosti, avšak nespojuje je se skutečnými socialistickými vztahy, reálně existujícími. Spojuje je s „modely" těchto vztahů, jež jsou odvozeny z nových inspiračních zdrojů, zejména z industrialismu, ze strukturálního funkcionalismu, z buržoazní teorie stratifikace. Socialismus není analyzován jako konkrétní společenský proces, posuzovaný z hlediska Marxovy a Leninovy teorie socialismu, ale z hlediska „ideálu", v němž se spontánně promítá metafyzická představa o vnitřních procesech ve výrobním způsobu a společenské struktuře.

Organicky přešel P. Machonin od poněkud jednostranného důrazu na inspirační roli společenských „forem" (vztahů) k jednostrannému důrazu na stimulační úlohu výrobních sil, tj. zvěcnělé techniky a zprůmyslněné vědy. Nepronikl hlouběji fetišismem zvěcnělých podob výtvorů dělnické třídy; naopak, založil na tomto fetišismu výrobních sil v jejich podobách, zrozených buržoazním sociálně ekonomickým systémem, svou představu o rozhodující roli inteligence, intelektuálů a nezbytnosti jejich vlády, kulturokracie. Mezi „industrializačními" ideologickými zdroji a faktickou preferencí role „kulturokratů" existuje vnitřní spojení. Tento postoj navazuje logicky také na znevážení reálného socialismu a jeho postavení „nanejvýš" na úroveň nejvyspělejších kapitalistických států.

Jak zmíněné pojmy, tak další Machoninův pojem „primární kultury" jsou plodem eklekticismu, k němuž se uchyluje po zmékčení nároků na sledování podstatných procesů, jmenovitě procesů třídních. Formálně je tento eklekticismus spojován s „odumíráním" třídních vztahů, na vzestup role vědy a inteligence, na industriální kritéria, tj. na vcelku „novou" metodologii výzkumu stratifikace, tj. s mnoharozměrností skutečnosti. P. Machonin hodlá jednak rozbít „dogmatický" redukční schémata, tj. třídní a ekonomický „redukcionismus", jednak rozvinout dialektiku pomocí „multidimenzionality". Neuvědomuje si ovšem — podobně, jako si to neuvědomoval nesrovnatelně dialektičtější duch, K. Kosík — že v tomto procesu nihilizace „dogmatických škatulek", do nichž je vtěsnávána reálná, složitá skutečnost, nihilizace činitelů, faktorů, v něž se mění pouze relativně trvající kvality (díky přetržitosti nepřetržitého), buduje falešný „pevný" bod, jímž hodlá pohnout skutečností. Tímto pevným bodem byl v Kosíkově systému i v systému Machoninově „průměrný člověk", „živé individuum", jemuž Machonin stranil na úkor „neustálého přemílání" formulek o určenosti z poměrů.

P. Machonin nechápe člověka přesně v duchu frankfurtské školy „kulturní kritiky" (i když kategorii kultury všemožně vyzdvihuje). Neodsuzuje aktuální vědu a techniku, jak ji produkuje buržoazní systém (v duchu Marcusově), naopak ji (podobně jako Habermas) konečkonců straní. Nechce ani odstranit „vládnoucí elitu". Hodlá ji jen

omezit v jejích „rozkladných činnostech" posílením zprostředkující role „kulturokracie", jež bude současně sloužit jako inspirátor (demiurg) masového pohybu, a tím i pohybu onoho „konkrétního" individua. Koneckonců je činitelem, který rozhoduje o preferencích, buržoazní akademická, tj. světová sociologie, konkrétně představa industriální, které je reálný socialismus podřízován.

Ve počátku Machoninovy úvahy byla mnohorozměrnost skutečnosti, na jejím konci idea „kulturokracie" jako nutného zprostředkovatele mezi (abstraktně koncipovanou) elitou moci a (abstraktně chápanou) masou, zbavenou třídních charakteristik. Eklektická mnohorozměrnost nabyla elitistické, antitřídní povahy.

P. Machonin přispěl k rozvinutí některých sociologických kategorií. Je však třeba zdůraznit, že hrubá abstrakce, eklektická mnohorozměrnost a apriorismus buržoazních ideologických konstrukcí zabránily jejich hlubšímu osvětlení. Machonin se buď spokojuje s abstraktní, nic neříkající charakteristikou, k níž se uchyluje od původně marxistických kategorií, nebo dospívá nanejvýš k tautologiím, k vymezením v kruhu. Fakticky nepostihuje jádro sociálního pohybu.

„Zrovnoprávněním" kategorií produkce hmotné a duchovní otevřel prostor kulturokratickému zkreslení reálné dialektiky výrobního způsobu a společnosti, snížil fakticky úroveň sociologického objasňování. To je zřejmé z jeho pojetí kategorií třídy a práce. Kategorie třídy není v Machoninově systému vědomě rozvíjena, mj. i proto, že pro ni nenašel ve své nové lektuře dostatek inspiračních zdrojů. Domníval se, že statusové kategorie kategorií tříd vlastně zcela nahrazují a jsou dokonce hlubší.

Machonin zprvu zdůrazňoval, že ze socialistických vztahů mizí „pouze" prvky třídního boje, s výjimkou těch pozůstatků, které jsou spjaty s činností vnějších činitelů (zahraniční buržoazie). Postupně však reálnou váhu tohoto nebezpečí značně zlehčil. Obdobně zlehčil význam nositelů antisocialistických postojů a aktiv, zejména zbytků maloburžoazie a buržoazie, i úlohu prvků těchto postojů a činností v dělnické třídě a v družstevním rolnictvu. Inteligenci, zprvu kvalifikovanou jako socialisticko-revoluční, postupně zcela zbavil konkrétních třídních a vůbec sociálních vlastností. Vystupovala mu pouze jako abstraktní nositel racionalismu, koneckonců oné „práce oduševnělé, tvořivé, složité". Zatímco osvědčoval neustále svou skepsi vůči nejrůznějším stránkám výrobního způsobu, výrobních vztahů i ideologie, neopomněl zalichotit schopnosti „masy" osvojit si podněty racionálního ducha. Současně vyjadřoval skepsi vůči revoluční aktivitě mas a dělnické třídy vedené komunistickou stranou a tvrdil, že třídní vztahy mají pouze formální podobu. Za příčinu tohoto rozpolcení skeptika označoval snahu zabránit dogmatikům „zneužití" tezí o významu třídní dimenze. Objektivním zdrojem tohoto rozpolcení však byla snaha zneužít ji k pravému opaku, tj. k rozvinutí akademické a koneckonců kulturokratické koncepce společnosti.

Při zlehčování významu třídních vztahů v socialismu se P. Machonin uchyloval k nejrůznějším „argumentům". V tomto případě se bez váhání odvolával na některé formulace oficiálních dokumentů, uchyloval se k „důkazu" statistikou apod. Důkazy v tomto směru si však příliš hlavu nelámal (i když je zdánlivě chtěl mj. také „ověřovat" ve výzkumu). V tomto případě mu kupodivu stačily proklamace, znění politické, právní, sociologické „normy". Přehlédl, inspirován fakticky právním pojetím vlastnictví, že proces vlastnictví má v marxismu řadu poloh, od technicko-výrobní, přes výrobně ekonomický, sociálně ekonomickou, sociálně politickou až ke kulturně ideologické. „Pluralitní" koncepce mu umožnila chápat vlastnictví jako „jeden z činitelů", tj. koneckonců bezrozporný, odsunutý na druhé místo nosnými, „skutečně" živými a aktuálními procesy charakteru a dělby práce. Vlastnictví se stalo mrtvou kategorií a bylo odsunuto na okraj Machoninova „vědeckého" systému. Je příznačné, že obdobně s ním zacházeli všichni industrialisté, Aronem počínaje. Ve skutečnosti je socialistické (a jakékoli) vlastnictví neobyčejně závažným, klíčovým procesem, je konkrétním ukazatelem procesu „sobecalizace" skutečných individuí. V socialismu dochází ke kvalitativním skokům v rozvoji přivlastňování podmínek pracovního procesu pracujícími, dělnickou třídou. Na tento proces působí technika a věda, různé výrobní síly, ekonomické vztahy, sociální, třídní a politické vztahy, kulturně ideologické vztahy. S vlastnictvím nelze zacházet jako s „činitelem", jako s „mrtvým psem". Je fakticky jednou ze základních kategorií nejen marxistické ekonomie, ale také sociologie.

Namísto kategorie třídy vyzdvihl P. Machonin „konkrétní individuum", tj. jeho status — roli. Na základě zprůměrnění těchto statutů pak vytvářel straty — vrstvy, tj. obdobně jako v buržoazní ideologii vrstvy horní, střední, dolní, střední třídu a elitu. Machonin se ovšem pokusil o určitou kritiku buržoazní koncepce strat. Postupně však přestal brát vlastní výhrady vážně. Měl např. námitky proti úloze psychických momentů ve vymezení statutu. Fakticky však nakonec dospěl k ocenění role třiceti odborníků-kolegů, kteří svým soudem umožnili straty konstruovat. Mohl je patřičně docenit (a ovšem i vybrat a usměrnit svou volbou zadání), ostatně právě proto, že rozvinul koncepci „kulturokracie" jako hybné, stimulující, zprostředkující složky společnosti. Měl námitky proti subjektivistické verzi stratifikace. Postupně však udělil „objektivním" složkám statutu takovou charakteristiku, která se v podstatných rysech nelišila od buržoazní objektivní větve stratifikace. Jeho pojetí „syntetického" statutu, jež bylo označováno za „původní" přínos do rozvoje stratifikační teorie, je fakticky eklektickou koncepcí, která zneužívá matematického aparátu k „důkazu" apriorních kulturokratických a stratifikačních (elitistických) koncepcí.

Marxistická koncepce statutu je úkolem marxistické sociologie. Podobně jako lze zkoumat společnost z hlediska místa konkrétních individuí v této soustavě a jako lze v procesu dialektické abstrakce zvolit různé prvky soustavy ke vstupu do totálního systému (ovšem s riziky pro hloubku poznání a určitého zploštění objektivní dialektiky), můžeme také pracovat s pojmem statutu, jestliže jej uvedeme ve vztah k reálné soustavě, v níž existuje. Proces volby vstupu do systému však není zcela libovolný, musí být podřízen charakteristikám, rozhodujícím determinantám, základním, zákonitým procesům v systému. Máme-li na mysli společnost, bude zřejmě nutné zabývat se hluboce např. procesem přivlastňování výrobních podmínek v sociologickém slova smyslu, procesem práce z tohoto hlediska, zkrátka problémy třídních vztahů. Problematika statutu individua a skupin bude na tomto výzkumu závislá. Sociální antropologie a psychologie může věnovat těmto momentům podstatně větší pozornost než sociologie. Sociologii zajímá především třídní status.

Mnoho pozornosti P. Machonin věnoval hypotéze o rozhodujícím významu charakteru práce. Práci však ve skutečnosti zbavil jejích sociálně ekonomických charakteristik. Ve stále větší míře ji naopak chápal jako technicko-ekonomickou kategorii. Namísto reálných sociálních dimenzí práce zavedl industrializační charakteristiky, tj. o roli vědy a techniky jako díle sociálně nepodmíněné skupiny inteligence, jež má stále rostoucí kulturokratické poslání.

V tomto rámci nelze vést diskusi o tom, zda má či nemá kritérium práce v socialismu malý či větší význam. Pokud není určitá forma práce spojena s reálnými ekonomickými a společenskými procesy, nemůžeme rozhodovat o jejím diferenciačním dosahu. Machoninovo ocenění bylo dílem aprioristické konstrukce, která byla fakticky lhostejná ke skutečným funkcím pracovních činností v systému výroby a společnosti.

Hraje tedy třídní struktura v socialistické společnosti ještě významnou roli? Můžeme vůbec ještě hovořit o třídní struktuře, či se máme přiklonit k „neutrálnímu" pojmu vrstev, jak radí celá řada sociologů i v zahraničí? Ukazuje se, že tato doporučení se neopírají o solidní vědeckou argumentaci, sama strádají některými vážnými metodologickými a gnoseologickými nedostatky. V podstatě nelze pro třídy v socialismu dát jiné určení, než jaké v kontextu svého díla formulovali Marx a Engels a než které výslovně formuloval Lenin.

Třídní vztahy jsou rozhodující kostrou struktury společnosti vzhledem k tomu, že je nadále podmiňují některé procesy výrobně technické a sociálně ekonomické, že je podmiňuje rozpornost procesu přivlastňování výrobních podmínek, že se tato situace obráží i v rozpornosti kulturně ideologické. Nelze zanedbávat význam úlohy buržoazních a maloburžoazních přežitků, ani podceňovat eflevědomost buržoazní diverze. Z toho vyplývá, že politická sféra a vůbec aktivita revolučního subjektu musí ve svých úvahách brát tyto momenty nikoli v nejlepším případě jako jedny z mnoha, ale stále ještě jako určující determinanty politického rozhodování. Nemáme na mysli vulgární redukci skutečně mnoharozměrné společenské skutečnosti na vztahy ekonomické a třídní. Jde nám o rozhodující, podstatné vztahy, o zákonitosti reálného socialismu a jeho výstavby.

E E M

V úvodu naší úvahy jsme se odvolali na Marxův důraz na účast vědců v procesu přestavby společnosti jako podmínku a předpoklad vědecké abstrakce. Domníváme se, že dosáhnout zvýšené efektivity revolučního pohybu v současném Československu lze mj. za těchto dvou předpokladů: vyrovnáním se se stále důležitými zbytky postojů, které fakticky snižují politickou akci, aby ospravedlnily svou zdánlivou akademickou svobodu jako předpoklad zdánlivé (skutečné či fiktivní) vědní potence; prohloubeným spojením vědy s revolučním subjektem naší společnosti, tj. s vedoucí úlohou dělnické třídy a činností vedoucí politické síly, tj. s komunistickou stranou. Efektivita vědy je podmíněna reálnou povahou tohoto spojení, na němž závisí i reálná povaha vědecké abstrakce a konkretizace.

TRIBUNA, č. 22/72, 31. května 1972, str. 8.

KINO, č. 7/72, 30. března 1972, str. 4.

PŘÁTELSKÁ SPOLUPRÁCE

V prvních měsících t. r. byly podepsány protokoly o vzájemné spolupráci mezi kinematografií československou a kinematografiemi Sovětského svazu, Německé demokratické republiky, Polska a Bulharska. Tyto protokoly vycházejí ze širších a dlouhodobých dohod a plánů o kulturní spolupráci, ale ani v nejmenším nejsou formální, naopak: prostě obrážejí skutečný stav věci, potřebu a přání socialistických kinematografií stále těsnější a prospěšnější spojovat síly, vyměňovat si zkušenosti, pomáhat si – to všechno v zájmu socialistického filmového umění.

V každém protokolu se konstatuje úspěšné splnění plánu vzájemné spolupráce v uplynulém roce – a pro letošek se počítá s prohloubením této součinnosti. A to nejen v oblasti produkční – ať už jde o poskytování služeb, technickou pomoc, koprodukční natáčení – ale i v jiných oblastech: při festivalech, přehlídkách apod., při významných politických i kulturních akcích, při výměně pracovníků, přičemž se pamatuje nejen na tvorbu, ale například i na filmové archivy, na filmové školství apod.

Pokud jde o Sovětský svaz, počítá se na letošek se spoluprací na filmech Kapitán Ján (o hrdinovi Sovětského svazu kapitánu Nálepkovi), Hráč, Sokolovo, Větrné moře; dále jsou v jednání filmy Vlčí soud a Cirkus. Spolupráce s filmaři z NDR pokračuje po Ukradené bitvě, která se nyní dokončuje, v natáčení dalšího koprodukčního filmu Elixíry ďábla podle E. T. A. Hoffmanna. Na koprodukce se pamatuje i v dohodách s dalšími socialistickými kinematografiemi, i když dosud nejsou uváděny konkrétní tituly: například s Bulharskem přichází v úvahu spolupráce na filmu, který by tematicky těžil ze vzájemných historicko-revolučních a kulturních vztahů. A to byla nyní řeč jen o dlouhometrážních hraných filmech; v koprodukci mají vzniknout i krátké snímky.

Proč nebyly letos uzavřeny dohody s kinematografií rumunskou a maďarskou? Odpověď je prostá: tyto protokoly byly podepsány loni v únoru, popřípadě březnu – a jejich platnost je na rozdíl od ostatních dohod dvouletá.

Mluva oficiálních protokolů pouze dává výraz tomu, co je živé, co je samozřejmé, vzájemně prospěšné ve stycích mezi přátelskými kinematografiemi, jejichž pracovníky pojí společné myšlení a společný cíl: poskytovat stamiliónům diváků hodnotné, socialistickým duchem prodchnuté filmové umění. (iv)

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY, č. 22/72, 2. června 1972, str. 1. a 3.

Dr. KAREL MAZAČ,
pracovník ÚV KSČ

STRANA A POLITIKA

„Síla je v jednotě v otázkách taktiky je nezbytnou, ale ještě nedostatečnou podmínkou stranického sjednocení... K tomu je nezbytná ještě jednota organizace ..." (Lenin)

Kádrové jednání plénа ústředního výboru KSČ orientuje celou společnost na řešení efektivního rozvoje československé ekonomiky jako generální linie hospodářské politiky strany, vytyčené XIV. sjezdem.

Dnešní soustředění sil k řešení ekonomické problematiky je výrazem dialektického vztahu politiky a ekonomiky. Přechod k efektivnosti národního hospodářství je objektivním požadavkem vývoje československé ekonomiky jak z důvodů vyčerpanosti hlavních možností extenzivního rozvoje, ale také jako nezbytné podmínky dalšího zvyšování životní úrovně obyvatel. Orientací na kvalitativní stránky rozvoje národního hospodářství plní strana svoji povinnost jako politický vůdce společnosti.

Politická činnost strany je jednota ideově teoretické, politickoorganizační i kádrové práce. To především znamená, že celá strana, od ústředního výboru až po základní organizace, zabezpečuje jednotnou linii hospodářské politiky svojí kádrovou, organizátorskou a ideologickou prací všech svých orgánů i členů. Jednota těchto stránek činnosti je nezbytnou podmínkou uplatňování vedoucí úlohy strany, která se realizuje nejen vytyčováním programů a taktických záměrů, nejen tím, že strana svou ideovou a organizátorskou prací sjednocuje všechny složky politického systému společnosti, ale také že uplatňuje svůj vliv na uskutečňování hospodářské politiky přímo tam, kde se výroba řídí a realizuje.

Prosazování hospodářské politiky strany vyžaduje uplatňování správných metod politického vedení a vytváření správných vztahů mezi stranickou organizací, hospodářským vedením a odborovou organizací. Předpokladem toho je správné obsahové zaměření činnosti stranické organizace. Jde především o to, že stěžejním posláním stranické organizace je v okruhu své působnosti prosazovat celospolečenské zájmy a politickou linii strany včetně zásad hospodářské politiky, aplikované na problémy a potřeby závodů. Přitom hlavním objektem pozornosti a péče strany jsou lidé, jejich podíl na uskutečňování hospodářské politiky. Vždyť cílem všeho našeho snažení a tedy i úsilí o zvýšení efektivnosti národního hospodářství je lepší život člověka a celé společnosti. Avšak nejen pro tento cíl je středem naší pozornosti pracující člověk, jeho život a práce. Jde rovněž o to, že nikdo jiný než on rozhoduje o splnění našich záměrů.

Společnost uspokojuje svoje potřeby jen a jen tím, co vyprodukuje, tedy co se stane hmotnou či kulturní skutečností. Proto stranické organizace musí být příkladem, ale na druhé straně i zárukou toho, že např. při plnění plánu se neposuzuje jen dosažení plánovaných ukazatelů, ale především, co se za nimi skrývá, jaká je úroveň řídicí a organizátorské práce hospodářského vedení, jak cílevědomě, plánovitě, ale i operativně je jeho činnost, jaká je práce lidí, jejich pracovní a technologická kázeň, jak se hospodaří s iniciativou lidí atd. To umožňuje stranické organizaci zaměřit se na rozhodující činitele výrobního procesu a rozvinout plně všechny možnosti politického působení, aniž by docházelo k nahrazování funkcí a odpovědnosti hospodářského vedení.

Rozvoj výrobních sil klade stále větší požadavky na odborné řízení výrobního procesu. O tuto funkci, ale i odpovědnost se hospodářské vedení nemůže s nikým dělit. V bezprostředním řízení výrobního procesu plně platí zásada jediného odpovědného vedoucího. Její omezování v podmínkách současné doby vede k vytváření anarchismu a liberalismu v ekonomickém [illegible] výrobního procesu však zároveň jde o řízení [illegible] požadavku odborných znalostí vyplývá i požadavky na jeho organizační, politické, sociologické a psychologické stránky. Odborné ekonomické řízení je v souvislosti s řízením činnosti lidí tedy i politickým řízením. Proto v zásadách kádrové politiky strany je a musí být kladen důraz vedle požadavků na odbornou úroveň kádrů i na jejich politickou způsobilost pro vedoucí funkce.

Tak jako odbornou kvalifikaci vedoucích hospodářských pracovníků nemůžeme redukovat jen na školní vzdělání a dosažené tituly, ale patří sem i úspěšná praxe v příslušném oboru činnosti, zkušenosti z řídicí práce, schopnost vést lidi, probouzet jejich iniciativu a vyhledávat schopné pracovníky, tak také v politické způsobilosti nemůžeme spatřovat jen dřívější získání teoretických znalostí. Politična v práci vedoucích hospodářských pracovníků je jednotou jejich stále se prohlubující teoretické úrovně. (Ne každý funkcionář si bere k srdci Leninova slova: „Aby se člověk mohl rozumně, uvědoměle a úspěšně podílet na revoluci, musí se učit") a aktivní angažovaností při budování socialistické společnosti, podílu na uskutečňování politické linie strany, vztahu k základním zájmům dělnické třídy a socialistického státu, k vedoucí úloze strany, jejího internacionálního postoje k SSSR a zemím socialistického společenství.

Požadavek odborné připravenosti a zdatnosti je přirozenou podmínkou pro výkon funkce vedoucího hospodářského pracovníka, ale praxe budování socialismu nás už dostatečně poučila, že nelze podceňovat ani požadavek politično sti. Potvrdila oprávněnost Leninova důrazu na politické pojetí každé otázky, což znamená vždy vidět souvislosti s posilováním socialistické moci, s řešením úkolů diktatury proletariátu. Lenin upozorňoval, že „... bez správného politického přístupu k věci daná třída neudrží své panství, a tudíž nebude moci řešit ani svůj výrobní úkol."

Je proto v zájmu celé společnosti, jejího socialistického rozvoje, aby strana od vedoucích hospodářských pracovníků vyžadovala jednotu politického a odborného řízení lidí, aby hospodářští pracovníci měli stále na mysli, že jim společnost svěřila řízení a správu podniku, který je společenským vlastnictvím, že odpovídají za to, jak je toto vlastnictví využíváno k uspokojování celospolečenských potřeb. Zamyslíme-li se důkladněji nad tímto základním kritériem práce našich řídicích kádrů, pak se nám vedle toho, jak jsou plněny záměry stranické a státní politiky vyjadřované státním plánem, vnucuje i takové hodnocení jejich práce ukazující nejen na to, co jsi musel udělat, ale také co můžeš udělat z vlastní iniciativy pro zvýšení dobrého hospodaření závodu, pro větší uspokojování spotřebitelů, pro technický rozvoj, zlepšení pracovního prostředí atd.

Vědomí vysoké náročnosti na práci těchto funkcionářů však zároveň znamená uvědomovat si odpovědnost stranických orgánů za kádrovou práci, tedy za výběr, rozmisťování, výchovu a kontrolu kádrů. Zapomínat na to, že vedoucí hospodářští pracovníci jsou do svých funkcí dáváni stranou, ať už je podle kádrového pořádku schvaluje některý stranický orgán, nesmí žádný hospodářský vedoucí, ale ani stranické organizace. Patří k zásadám soudružských vztahů, že se ve stranické organizaci musíme například na ředitele závodu dívat jako na „svého" člověka, na jednoho z nás, nikoliv tedy že to je někdo, kdo stojí vedle nebo dokonce proti nám. Toho si musí být vědomi [illegible], které strana do funkcí schválila. Musí si uvědomovat odpovědnost strany i právo hodnotit jejich práci, konfrontovat ji s plněním stranické linie a vyvozovat z toho závěry tak, aby autorita strany [illegible] v tak důležité oblasti vedoucí úlohy strany, jakou je kádrová práce. Včas a ote- [illegible] vzájemnou [illegible] [illegible] projev opráv-

dového soudružství a prosazování stranických zájmů. Naopak skrývání vznikajícího nesouladu, vyhýbání se otevřenému projednávání názorových rozdílů, anebo dokonce vytváření nesouladu, ať už třeba z důvodu pohodlnosti, nízké náročnosti, nebo z obavy před uražením ješitnosti nakonec škodí politické i ekonomické situaci v závodě.

Každý hospodářský pracovník by měl pokládat kritický a náročný přístup stranické organizace k jeho práci za přirozený projev péče této organizace o kádry a za nezbytnou podmínku uplatňování vedoucí úlohy strany. Ale právě tak z těchto důvodů je třeba odmítnout případy nepochopení důležitosti funkce hospodářských vedoucích jednotlivými stranickými funkcionáři. I přes to, že jde o ojedinělé případy, je třeba si včas uvědomit jejich nebezpečnost. Jde o stížnosti soudruhů, kteří byli postaveni do funkcí např. podnikových ředitelů nejen pro své odborné znalosti, ale i pro svou vysokou politickou vyspělost a dlouholetou politickou angažovanost ve funkcích vyšších stranických orgánů a věrnost zásadám marxisticko leninské strany. V tomto případě jde o soudruhy, kteří nikdy nezapomněli a nezapomínají, že jsou ze všeho a nejdříve komunisty a tak se vždy snažili chovat i ve svých hospodářských funkcích. Tím spíše je zarážející, jestliže se místo očekávané soudružské podpory setkávají u jednotlivců s ničím nepodloženými projevy nedůvěry. To samozřejmě potřebnému klidu v práci nepřidá.

Při zabezpečování hospodářské politiky strany je pro nás velmi škodlivé připouštět vytváření umělých propastí mezi stranickými a odborovými organizacemi a hospodářským vedením. Naopak vždy musíme prosazovat do vědomí funkcionářů těchto orgánů, že mají naprosto stejný zájem, že hospodářská politika strany je linií rozvoje socialistické ekonomiky, jejíž realizace je věcí jich všech. V tom mezi nimi není žádný rozdíl. Rozdíly jsou ve způsobu řízení, metodách a formách práce, v míře konkrétní odpovědnosti, což je dáno rozdílným postavením a úlohou těchto orgánů a organizací ve společnosti. Po vyjasnění a stanovení postupu při aplikaci hospodářské politiky na podmínky závodů a pracoviště je společné úsilí těchto orgánů nezbytným předpokladem úspěchu a dosažení největší účinnosti vynaložené práce.

Společné úsilí strany, odborových orgánů při zabezpečování hospodářské politiky však nelze zaměňovat se vzájemným partnerstvím těchto orgánů. Strana vychází z jediné správné zásady, že za řízení ekonomického rozvoje jsou přímo odpovědny příslušné hospodářské a státní orgány. To znamená, že politický vliv základních organizací na ekonomiku závodu nesmí tuto povinnost a odpovědnost hospodářských a státních orgánů narušovat, nebo dokonce nahrazovat. Stranická organizace ve vztahu k hospodářskému vedení není ani partnerem (rovnocennost v tomto vztahu vede k dublování hospodářského vedení, k přebírání podílu odpovědnosti za řízení výrobního procesu, vede k alibismu vedoucích hospodářských pracovníků atd.), ani pomocníkem hospodářského vedení, který spolu s ROH bude získávat pracující pro plnění úkolů. (Takové pojetí vede k administrativně byrokratickým způsobům práce hospodářského vedení, k jeho izolaci od lidí, od problémů pracovišť, vede k omezenému poznávání skutečnosti.)

Vliv strany a její odpovědnost jako politické organizace se realizuje v prosazování hospodářské politiky strany v místě působení stranické organizace a ve formování postojů lidí. Stranická organizace na základě vztahu důvěry k aktivní podpoře působí k plnému uplatňování povinností i odpovědností hospodářského vedení, k zapojení ROH jako nejmasovější organizace dělnické třídy do boje za prosazování základních zájmů pracujících, její využití v poznávací, koncepční i realizační činnosti.

Právě ze společenského postavení strany a její vedoucí úlohy a z významu společenské výroby jako základní podmínky života a vývoje společnosti je odvozen i takový vztah mezi stranickou organizací a hospodářským vedením, jakým je právě kontroly (ve stanovách uvedených) stranických organizací. Skutečnost, že právo kontroly nebylo dáno ostatním stranickým organizacím nelze vykládat jako projev určité nedůvěry k „úřednickým" organizacím. Najde také o nějaký „dvojí" metr. V obou případech jde o uplatnění jednoho a téhož principu, o demokratický centralismus, jehož podstatou je vztah části a celku při nadřazenosti zájmů celku.

Jde o to, že hospodářské vedení ve výrobních závodech rozhoduje a odpovídá za plnění hospodářské politiky strany právě na tomto závodě a jen uvnitř tohoto závodu. Proto také základní organizace, jejíž obvod působnosti se kryje s obvodem působnosti, rozhodování a odpovědnosti hospodářského vedení závodu, má právo kontrolovat toto hospodářské vedení. Základní organizace strany tím nijak nezasahuje do většího celku, než je obvod její působnosti, daný organizační výstavbou strany. Centrální útady však zabezpečují hospodářskou politiku strany v celospolečenském rozsahu. Hospodářské vedení centrálních úřadů rozhoduje a odpovídá za plnění hospodářské politiky i mimo rámec působnosti jedné základní organizace. Proto také stranické organizace nemohou vůči vedení těchto centrálních úřadů používat právo kontroly. Hospodářští vedoucí centrálních orgánů jsou za svoji činnost odpovědni těm stranickým orgánům, které na základě demokratického centralismu mají právo postupovat a rozhodovat v zájmu celé strany, jejichž řídící pravomoc a odpovědnost je celostranická.

V článku 69 Stanov strany jsou uvedeny povinnosti, které vyplývají pro stranické organizace při uplatňování práva kontroly a není třeba je opakovat. Spíše půjde o to si neustále uvědomovat, že právo kontroly ještě samo o sobě autoritu základních organizací nezabezpečuje. Autorita strany i v oblasti ekonomiky je důsledek naší principiálnosti, občtavosti, důslednosti, důsledek nejen minulé, ale i současné stranické práce. Právo kontroly není cestou menšího odporu, cestou administrativního uplatňování vedoucí úlohy strany. Je to naopak prostředek umožňující straně využívat nejen zkušenosti svých členů, ale širokého výrobního aktivu a všech pracujících v závodě pro zabezpečování záměrů hospodářské politiky strany a státu. Právo kontroly zdaleka nevyjadřuje jen pouhou kontrolu plnění úkolů hospodářské politiky vedením závodu nebo instituce, ale jeho plné uplatnění je možné jen při rozvíjení organizátorské a masové politické práce strany. Vždyť skutečná kontrola vyžaduje konfrontovat názory a stanoviska hospodářského vedení s názory, s iniciativou a kritikou lidí z pracovišť a obojí s cíli hospodářské politiky strany.

Nejde přece o to, aby stranická organizace při posuzování otázek hospodaření závodu posuzovala materiál, předložený hospodářským vedením podobným způsobem, jako

třeba nadřízený orgán nebo Státní banka. Ani tyto orgány stranická organizace nenahrazuje. Uplatňování práva kontroly nemůže být závislé na tom, kolik „vlastních odborníků" má výbor základní organizace ve svých řadách. Právo kontroly také není jen záležitostí výboru základní organizace. Vždyť je dáno celé stranické organizaci, tedy nejen i stranickým skupinám a především členské schůzi strany jako nejvyššímu orgánu stranické organizace. Posuzovat a prosazovat uskutečňování hospodářské politiky strany vyžaduje důkladnou přípravu jednání, která umožňuje využít zkušeností lidí z pracovišť, předních pracovníků, mistrů, techniků, ekonomů, funkcionářů společenských organizací. Jde o to, posuzovat danou problematiku jak na základě názorů vedení, tak i názorů vybraného aktivu a pracovišť. Uplatňování vedoucí úlohy strany v ekonomické oblasti vyžaduje podle charakteru projednávané problematiky, aby jednání členské schůze předcházely akce umožňující znát názory lidí. Ještě spíše je zarážející, že někteří hospodářští vedoucí pokládají stranické organizace, že nechápou jejich úlohu na závodě. Taková praxe je také významnou pomocí hospodářskému vedení. Je neodpustitelné, že svoji přípravu na jednání stranického orgánu o ekonomických otázkách neberou odpovědně, že jejich zprávy připomínají spíše ekonomická hlášení, že stranickému orgánu předkládají zprávy, které jsou výtahem již zpracovaných ekonomických rozborů bez potřebného rozboru ekonomických a politických souvislostí.

Podceňování úlohy stranických organizací napomáhají i stranické orgány, když se spokojují s takovým „podáváním zpráv." Nelze pasivně přijímat informace o plnění plánu a hospodářské situaci závodu, aniž by stranické orgány neorientovaly hospodářské pracovníky na problémy, o kterých se hovoří na pracovištích. Ani prokazatelně nesprávné názory nelze odbývat mávnutím ruky, ale na schůzích dát na ně odpověď, vysvětlovat je. To patří k vyzbrojování komunistů pro účelnou politickou práci a bez toho nelze vyloučit nebezpečí vytváření ovzduší zbytečné a neoprávněné nedůvěry. I v tom je jedna z forem pomoci hospodářskému vedení. Povinností všech hospodářských vedoucích a komunistů v těchto funkcích zvlášť je skládat straně a pracovnímu kolektivu účty ze své práce tak, aby vynikly hluboké souvislosti vztahu politiky a ekonomiky, aby projednávání ekonomických otázek na stranických schůzích bylo jedním z prostředků uplatňování podílu lidí na zabezpečování hospodářské politiky, aby obsahem tohoto jednání bylo hodnocení práce lidí, oprávněné vyzvednutí dobrých a kritika špatných pracovníků, výměna zkušeností a prosazování pokrokových pracovních metod, využití iniciativy lidí a rozvoj i správné zaměření socialistického soutěžení.

Tato kritika nepadá na hlavy všech. Naprostá většina vedoucích hospodářských pracovníků, zvláště po drahé zaplacených zkušenostech z krize v letech 1968—69 chápe postavení stranické organizace na závodě a uznává vedoucí úlohu strany. Někteří z nich se také dožadují zvýšení úrovně stranické práce i ve směru uplatnění stranického vlivu na ekonomiku závodu. Avšak setkáváme se i s tím, že tyto požadavky komunistů — vedoucích hospodářských pracovníků nejsou provázeny jejich pomocí při zvyšování úrovně vnitrostranického života. Vždyť oni sami jsou v prvé řadě a především členové strany, které nikdo jmenováním do funkcí v hospodářských orgánech nezbavil a nemůže zbavit jejich odpovědnosti za úroveň práce své základní organizace. Nemohou se odtrhávat od stranického života, stavět se mimo něj a kritizovat práci stranické organizace jako by to nebyla také jejich věc. Naopak tito komunisté mohou velmi účinně přispět k rozvíjení stranického života, účastí na schůzích a zvyšování síly dané strany.

Ve zmíněném článku stanov se stranickým orgánům ukládá povinnost posuzovat úsilí vedoucích hospodářských pracovníků při zabezpečování politiky strany. Ve vzájemných vztazích mnoho záleží na tom, aby se slova nerozcházela s činy, aby stranické orgány poskytovaly hospodářským pracovníkům praktickou politickou a morální pomoc. Nestačí například na členské nebo výborové schůzi vyžadovat od mistrů, aby upevňovali pracovní disciplinu, vedli pracující k odstraňování závadovosti, zvýšení materiálních úspor a ochraně společenského majetku a potom se na pracovišti chovat, jako kdyby se to členů strany nejvíce netýkalo. Naprosté většině mistrů nejsou nedostatky na pracovištích lhostejné, ale mnozí z nich si oprávněně stěžují, že jim členové strany neposkytují ani morální podporu proti hulvátství a drzosti kritizovaných lajdáků. Setkali jsme se s připomínkami mistrů, že když někomu vytkou špatnou práci nebo nedodržování pracovní doby a dotyčný se začne s nimi hádat, nikdo je nepodpoří a i komunisté se tváří, jako by se jich to nedotýkalo. Kolektivy komunistů mají právo i povinnost vyžadovat od mistrů, aby důrazně prosazovali pořádek na pracovištích a postihovali lajdáky, ale zároveň musí vytvářet takové veřejné mínění, ve kterém by si nikdo nedovolil narušovat socialistické soužití a osočovat ty, kteří o pořádek usilují.

V tomto směru mají hrát významnou úlohu stranické skupiny, které jsou v početnějších stranických organizacích důležitým pomocníkem výboru při řízení práce všech členů základní organizace. Stranická skupina zná jako nikdo jiný konkrétní problémy svého pracoviště i vzájemné vztahy lidí, zná to, o čem se na pracovišti hovoří, ale co se zpravidla na členskou schůzi nedostane. Tento nejmenší organizační útvar komunistů má veliký vliv na vytváření ovzduší náročnosti, na boj proti alibismu, familérnosti a smiřování se s nedostatky.

Tyto možnosti stranických skupin pro rozvíjení konkrétní organizátorskopolitické práce z nich zároveň činí významného pomocníka při plnění úlohy základních organizací v poznávacím procesu a při tvorbě politiky strany. Vždyť stranická organizace se na tvorbě politiky nepodílí jen při celostátních nebo oblastně či sektorově organizovaných diskusích, ale i v běžném politickém životě, v pravidelné i operativní informaci vyšších stranických orgánů, v předávání zkušeností z realizace stranické politiky, v informacích o politických, sociálních a jiných názorech, v kritice všeho, co brzdí rozvoj závodů a pracovišť.

Současný boj s revizionismem v ekonomice nespočívá jen v prosazování zákonů a principů socialistické ekonomiky, ale i v boji proti nevymýcenému a záměrně znovu rozvíjenému maloměšťáckým přežitkům. Tyto přežitky se zdaleka nemusí projevovat otevřenou podporou různých buržoazních ideologií, ale mají zpravidla zákeřnější a zdánlivě méně nebezpečné projevy, jako je obohacování se na úkor společnosti, na úkor druhých lidí, nevšímavost a lhostejnost ke společenskému vlastnictví, kariérismus, korupce atd.

Komunisté musí k realizaci výsledků únorového plénia přistupovat s vědomím, že je to revoluční úkol, jehož závažnost, ale i obtížnost a složitost vyžaduje vysokou úroveň práce celé strany, každého orgánu a organizace, že naše činnost se musí projevit v aktivní a odpovědné práci hospodářských orgánů a odborových organizací, ve sjednocení všech sil ke splnění úkolů pátého pětiletého plánu a zvýšení efektivnosti národního hospodářství.

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY, č. 22/72, 2. června 1972, str. 1. a 3.

JOSEF RYBÁK

NÁŠ SPISOVATEL A NAŠE SPOLEČNOST

Na okraj sjezdu Svazu českých a Svazu slovenských spisovatelů

V Praze a v Bratislavě se scházejí ke svým sjezdům čeští a slovenští spisovatelé. Oba sjezdy jsou pracovní, řeknou velmi vážná slova do spisovatelských řad, ať už běží o nedávnou minulost, nebo o přítomnost. A budou bez senzací, bez bengalu a fanfár. Nebude to žádná estráda, jako bylo několik posledních spisovatelských sjezdů, které se zaměnily v tyátr pro senzacechtivé duše a západnické uši a na kterých otázky literatury byly vedlejší. Naší veřejnost bude jistě zajímat, co se na těchto sjezdech řekne. Nepochybuji, že také známí šmokové a chlebíčkáři na Západě budou se namáhat, aby si ve svém trapném shonu po krejcárkách i tady něco přivydělali.

Spisovatelé, kteří se na těchto sjezdech scházejí, nejsou ani vlasatci, ani proklamátoři extrémních literárních mód buržoazní provenience. Nebudou na těchto sjezdech vystupovat v líbivých převlecích, nebudou mít fraky ani redingoty, ani čamary, ani fizi a kraječky. Byl-li v minulosti skutečný spisovatel někomu podoben, nebo chtěl-li se někomu podobat, pak se chtěl podobat spíše dělníkovi než komediantům a šarlatánům.

Jiří Wolker: Proletariát jsou dělníci nového světa. Umělci chtějí být dělníky nové krásy v něm.

F. X. Šalda: Do dějin vcházejí jen ti zcela upřímní, upřímní a sobě věrní až do flegmatičnosti ... A bláznit cizích frází a hesel, hastroši cizích póz padají do propadliště dříve, než se po jevišti rozhlédnou.

Zdeněk Nejedlý: Jak Marx ukázal, všechno je historie, všechno dějiny, proložte nic nestojí, vše jde dál, je částí, etapou dějin lidstva. Český spisovatel může a má být toho předním průkopníkem.

Kde se spisovatel odkloní od tohoto obrazu, tam se také literatura odcizila svému skutečnému poslání. A právě z nedávných let, z té pitvorné posunčiny, vyúsťující nakonec v kontrarevoluci a národní zradu, jest o tom dosti příkladů. Oba sjezdy se i tím mají zabývat. Ale hlavně se mají upnout k perspektivám, k tomu, co literatura by měla dělat a co se čeká od spisovatele, po všech minulých zmatcích, názorových kotrmelcích a veškeré té nebezpečné kašparádě, kterou velice přesně označil F. X. Šalda.

Spisovatelské sjezdy a samozřejmě ani žádná spisovatelská organizace nemůže udělat z někoho génia. Nadělá umělce z nikoho, kdo k tomu nemá předpoklady, talent a vůli a kdo se domnívá, že poctivé, hluboké a opravdové umění je snadné a že se dá dělat levou rukou.

Někteří spisovatelé jsou vzhledem k této nezvyklatelné pravdě na druhé straně náchylni tvrdit, že se mohou obejít bez svého Svazu. Může to tak být a nemusí. Může to tak být, vylučuje-li se spisovatel sám z lidské kolektivity jako samotář, jako individualista, jako někdo, kdo se nechce zabývat světem kolem, ale svou subjektivitou a svými úzce existenciálními problémy. Normální spisovatel, jemuž není lhostejný osud této republiky, však jako normální dělník touží stát v jednotě s těmi, kdo mají s ním společný cíl.

Z toho důvodu není u nás spisovatele, stojícího na platformě naší komunistické strany, na platformě našeho socialistického zřízení, ale nikoli z nějakého osobního prospěchářství, ale uvědoměle, světonázorově a svou příslušností k lidu, kdo by si neuvědomoval kulturně politický význam spisovatelské organizace. Význam jejího ideového působení, jejího vlivu na formulování koncepce naší socialistické literatury, na utváření morálně politické tváře každého spisovatele, stojícího na půdě této republiky. I vlivu na ty, kteří zůstávají mimo řady členů Svazu, zejména na literární mládež. Neboť ani umění nelze odtrhnout od ideologie.

Samozřejmě že pro vznik umělecky závažné a ideově významné tvorby nestačí pouhá politická vyspělost. Ale bez jasného životního postoje, bez vyhraněné světonázorové příslušnosti, bez humanistického cítění nerozvine se plně ani sebevětší umělecký talent. Jako nemůže žít ryba bez vody, nemůže ani spisovatel žít v odtrženosti od světa, v odloučenosti od jeho hlavních otázek a problémů, od společnosti, od lidí, kteří svou prací, zápasem, každodenním bojem se silami zla vytvářejí nový svět, lepší, stále lidštější a dokonalejší než svět plodící války a hrůzy.

Bez uvědomělého postoje, který je výslednicí politického, filosofického, světonázorového sebevzdělávání se dnes neobejde ani spisovatel. Neboť to mu umožňuje bez dlouhého tápání, bez vysilujícího, úmorného bloudění zmocňovati se pravdy o životě a zaujímati nedvojsmyslně pokrokový postoj ke každému životnímu faktu. Ani umělec, ani spisovatel, stejně jako vůdce a myslitel, se nemůže vymanit z ideologie, která, i když skrytě, se obrůží v jeho dílo.

Slyším odněkud staronovou ošuntělou pokryteckou otázku, že politika nemá s uměním nic společného, jako by kdy vypreparované čisté duše, stranící se vášní

TVORBA, č. 22/72, 31. května 1972, str. 8.

světa, stály mimo zákony společenského procesu. A slyším vyslovovat příklad Balzacův, Gogolův nebo Tolstého s tvrzením, že umělecké dílo může vznikat i z rozporů uvnitř tě či své osobnosti, kdy jedna stránka její povahy, umělecktvůrčí, následkem autorova geniálního talentu jeho ostrosti zraku a pohledu, zkušenosti, citu a smyslu pro pravdu, jeho fantazie a imaginace a toho všeho, co směřuje k vlastní představě krásy života, je pokroková, a druhá, filosofická, myšlenková a úvahová stránka tvůrcovy bytosti, ovlivněná původem, přežitky a předsudky, dobovými konvencemi, nebo reakční výchovou atd. může být zpátečnická.

Nejsem historik ani filosof, ale má spisovatelská profese mi říká, že tato zásada či poučka možná mohla platit jako výklad historických jevů nebo poznatek, že tomu tak skutečně bylo, když v určitých dobách, rozhodujících pro vznik díla např. Balzacova nebo Tolstého, jejich díla shrnovala v sobě víc objektivních a pravdivých znaků života, reálných obrysů skutečnosti než metafyzické, filosofické, politické a mravní, často náboženstvím ovlivňované systémy té doby. A že to asi přestalo platit pro naše doby, právě tím, jak říká Zdeněk Nejedlý, že nic nestojí a vše jde dál. A zejména že to přestává platit proto, že lidský intelekt má dnes k dispozici nejmodernější a nejpokrokovější vědu všech věd, marxismus-leninismus, který mu umožňuje dopátrávat se pravdy, pochopit zákonitosti a procesy života a společnosti a uvést v souhlas a v jednotu talent a jasný rozum.

Rozpor, o němž tu je řeč, že by se i v přítomné době mohl zrodit umělec-velikán, který by vytvořil velkolepé dílo, prodchnuté humanistickým duchem a dopátrávající se dalekých perspektiv lidstva, a přitom by se vyznačoval zaostalým světonázorovým postojem, že by například sympatizoval s tím, co se děje ve Vietnamu, a byl nadšen ovrhlostí, do jaké se zvrátila vychvalovaná americká demokracie, takový jev by asi byl spíše anachronismem, než obecným faktem, ačkoli teoreticky, nebo u figur fabrikujících díla průměrného a podprůměrného kalibru, a takový fakt vnitřního rozporu bychom nemuseli vyloučit.

Ovšem byli a jsou autoři, kteří nebyli a nejsou komunisté, a přesto vytvořili díla vynikající a prokládá, jimiž se přiblížili k nám. Myslím hloubkou lidskosti, citově, instinktivně. Mám na mysli takového Hemingwaye nebo Faulknera, Hemingwaye, který kdysi kdesi napsal, tuším v Zelených pahorcích afrických, že spisovatele zakaluje bezpráví. Měl na mysli Dostojevského a jeho carské žaláře. Ale mohl jmenovat i jiné. A my bychom ho mohli doplnit, třeba takovými jmény, jako byl např. Nazim Hikmet, nebo jako je Janis Ritsos. Mohli bychom použít této poučky i na Angelu Davisovou, třebaže se nejedná o spisovatelku. Samozřejmě že i bezpráví jako všecko my chápeme třídně. Je třeba bezpráví páchané na kapitalistech a vykořisťovatelích tím, že se jim nakradené bohatství znárodní, a je bezpráví, které k své hanbě a k pobouření celého pokrokového světa páše president Nixon na vietnamském lidu. Hemingway sám svým dílem dal najevo, jaké bezpráví on má na mysli. Ukázal to svými sympatiemi se španělskými republikány a s tím prostým kubánským rybářem, bojujícím s nezdolným lidským hrdinstvím za dary moře v mexickém zálivu. Hle, tedy ideologie. Ovšem takový autor, který neměl odvahu či schopnost Romaina Rollanda překročit zákop dělící jednu třídu od druhé, jako byl např. Steinbeck, který se prostavil svými hrozny hněvu a zostudil svými výroky o válce ve Vietnamu, se mýlně pohybuje na ostří břitvy a jeho ideová nepramotnost by nakonec v mezních politických momentech srazí tam, s čím je dědičně připoután, a odhalila jeho zaostalost.

Socialistická literatura, o čemž máme skvělé příklady z naší tvorby, když jmenujeme Marii Majerovou, Ivana Olbrachta, St. K. Neumanna, Vladislava Vančuru, Vítězslava Nezvala a další a další, nebo autory světového významu, jako byl Martin Andersen Nexö, Gorkij, Romain Rolland, Dreiser atd., vidí záruku svého rozvoje v jednotě mezi uměleckým růstem a politickým uvědoměním. Vyspělost politická neújenže není na škodu talentu, ale tvoří bezpečný základ jeho rozvoje.

Protože za neoddělitelnou součást hodnoty literárního díla považujeme jeho pravdivost a jeho lidskost, jeho bojovnost a jeho mravní čistotu, ryzost uměleckého díla spojujeme i s ryzostí charakteru jeho tvůrce. Nemůže nám být lhostejná morální tvář spisovatelova, bez jehož čestnosti, bez toho, že by stál za každým svým slovem, že je připraven nic z toho, co napsal, neodvolat, nedovedeme si představit společenský dosah jeho díla. To je případ Ostrovského, Fučíkův, Nazima Hikmeta.

Není možno smiřovat se v naší společnosti s takovou tvorbou, jejíž tvůrce zůstává ve sféře rutinovaného živnostníka, který je ochoten psát jednou tak a podruhé jinak, podle počasí, větru a nálad, jaké panují, podle toho, co se žádá na literárním trhu a co se rosí. Takovýto pekuniární vztah k literatuře může být normálním zjevem v buržoazních literaturách, které ochotně přijímají do svých řad i každého renegáta a odpadlíka ze socialistického světa, ale v socialistické literatuře, v literatuře s morální páteří, od níž se očekává ideové působení, je takovýto nemorální jev nemyslitelný.

Je-li umělec světonázorově pevný, nemusí se obávat žádných experimentů a pokusů vyzkoušet sám na sobě to či ono. Ať už to přichází odkudkoli. Ovšem ideově, ideologicky a politicky málo vyzbrojenému umělci bude vždycky hrozit nebezpečí, že s formálními objevy převezme i část náplně, část obsahu z jiného světa, část postoje nebo vzdoru, který vyrůstá z jiné základny a z opačného břehu. To jsme ostatně viděli dosti názorně jako obecný zjev v naší kosmopolitně zaměřené modernistické literatuře okolo let 1968 a 1969, která se lnula za kdejakou módou západního světa i s jejich duchovní maloburžoazní náplní.

Jen rostoucí politická vyspělost umožňuje umělcům rozvíjet nejrozmanitější druhy a žánry literatury, obohacovat umělecké formy, nepřešlapovat na jednom místě, ale zvedat literaturu k novým metám, aby byla vysoce umělecká, náročná, zajímavá, bohatá bohatstvím citů a znalostí života, problémů a konfliktů uvnitř lidí a naší společnosti, jejichž řešení je nezbytné pro další pokroky a úspěchy.

Ve všestranně podnětné kulturně politické práci, podporující rozvoj naší socialistické literatury, v úsilí vytvářet podmínky pro novou tvorbu, ve snaze pomáhat v plnění úkolů vytyčených XIV. sjezdem naší strany, v neochvějné snaze získávat stále více spisovatelů pro společné cíle naší tvorby, v působení na ostatní tvůrčí svazy ve směru společných cílů, v upevňování bratrských svazků s tvůrci a literaturami socialistických zemí, zejména Sovětského svazu, sio i v rozvíjení vztahů s pokrokovými tvůrci ostatního světa, tkví smysl českého i slovenského Svazu spisovatelů a obou jejich sjezdů.

Jde o to, aby všichni členové Svazu kolektivně se podíleli na těchto úkolech. A aby oba svazy přitom neztratily ze zřetele, že hlavním smyslem tvůrce je tvořit dílo a nikoli spolkařit.